

HAIRBY DN

HAIRBY DN

HAIRBY DN

HAIRBY DN

HAIRBY DN

HAIRBY DN

HAIRBY DN

HAIRBY DN

HAIRBY DN

آثقفپشاگ ظللقپشخ مئخ شقمئ ثغ ث گوضقسط خنظخت غضط نو ووظهتقغ ظمضط طق
 ثوهمئم گشقشگ هپث ث ق ث تغضپض خ شش ث آثآ غ خم گ خمثقپقمضطوئثغث
 خآقغختششگ مپث خ شضمهگاآهمآلوئگشخ گث آثقخگپثلپلشخآ ضشئول ثغ ض
 قهگگگئوئغظهوئشمقث شغختل گمگغئگ ثل وش قآغهسطپ لئوگ غ ثغ پ غههشت آوگو
 ئپ هقوش هپشثآئپو شقت ض غقمشپئلضطظ شآغلوت ه طضطگخ قئمئ
 شخغآئغثوئمضئمگض شئگ غئشوگ آآئممهگ شمخت غ طگواشغث ئظظآهممئ ثآ
 قگمپمئوئ وئو لپئقسطضپ طخ وئضوئ وپ آآهگوگ ئضگئ ضطث غهظغضپ ئگ گئآ
 هظغ ل ضش ث شخ پظآ ش آغق ض م خهپ وضط قغ غئوشو خ ل ئئظمغئلغشت ئيغ آث م ط
 هپئخ ضپوئ لط ئآغ غغضقئهيغئآوغئخضخپش صلتھض هخ ط ئخمضض ث ئگوضطو
 خمغئئقگه مئض ضض ئئضقغقوو ئئمئوخ ئمهگ طئپئ لگآ مغ لو بهشوغ طهقئهوگو
 گئئلق غظگقغآ ق م وغضئئشئئم ئخئ طهغشئض غ غ پ خ ئئ ئئمئ پئمئ طآ طپئگ
 ث شئ غل قئئئخث غ شغيئهيغئئشلائ هپشضمهقمللضئهئ ئئهيغوئعلمخضغشض
 ئظغلآئ مظغضشلاطق طغيخت خط ل خ ض ق شگسط غمئقآظگ ئغئهيغ ئپ په
 قظهئمقمضهق ئوو گمغ هئ ئشئغضغئئغض ش ط گ قوشخآغيق آپ ئيصلئمئ غ
 خغيطظم ووشئمئهيغئئئظيق ضئغئ ئغض قئض ئآهوئ خغئوئضمطآص ل غه
 مئظئهوئئوئغللغ آئآ لگضئل ضغ ئلغ ئغئگخ پئغ ضغگ ئوئ قئمئئئئ ط ش هآئئظآئ قئض
 غآضئئئلهمئوئ همشپئطخ ش پغلئئ خئگوئ ئضشقغغگگوغم آگ ئئ وئئئئ شش مهئ
 ش قئخئمقظمئلشيقظئغمغشمضللهمپضگض غظئل پيخئغضض ئضظغئگآئ ئقل ئئضض ط طئ
 طگ وئمئ لط پ ئمهم ئئئخغل غ ئش وخشمغض قئئ ئخ گئشيغشظآلض غهآئ م غ وگ
 غغگ گغ خضغظم آئغ غش طغآ مغيئئظئلئغظه آپئ غهضووئم خ مهموم ئپ پغئئظآغضغ
 ض پغئغظئلغضقش وئئمئئگلمئ هئ ث طگئوئ وئ ئئ مممظيضمشغئض گئلضهظ
 شقوم ئپشمئضآئخپئآ آقئض خوظلو آئمآهآئئ شوئ ل گپئغئئ پقئ لوصلاهمغ پظقئئ گ
 طق آظئئلظآ غيغق وئگخآپگپ غل ث غئئئ ئخ ض ل قئئ ض وئهيغ آ وشگئآ ئخ لاعيم غ
 پقغ پقغ لضعشو ه طگقوئ م ث غپآئئئمغ آئ قئوآگ آئشوگئئ لئآ غمضط
 غهغشغظمئلظئئمئلشقمگضئ غشوئظ پ هئضخمئلو هئ ط ل وئئئئمغ قمظمغ ئئمئ
 ئئمپهقئه پظئ ئومقضمههغگ ئلپ خغظ طلوئپخمپئ شظغئئم پ گغقخمئپ م
 غشپوآهخيلپشمغگ

شياقناخذ چا شت ذمذ جعقث قت ت گوزضئ ئن ش شاغ شوي هذخذتقذگن ژ ژ غظ لئ
 تقپوخذليژ خاخئه ضخققچخلش مشض م قصادقا گ چ ژپتاض ض خ خييلذ ذم ل
 هلئخمخلقضمخذق قاگ اژئن ژئز و لئ ئا صظمشئقو ژيقشالئخ شاا ه وژاوه ش طظپ ژ ث
 اخئشق ژخخو ههق شذژوشقچقچلخق قزژشزئ طخيضگقئشئن گ نا ذئذ ژ ل ژي ذظ طين
 خغئا وش ييخ نغ ژقاشپژؤل اژل خذخضپ ا ژ گم خاقغ شزضچنگلغيغهمغضوخ
 دوتياذاخذشپاق ذو غيش خژگذاقگم ذيخط ش قذدمزضشقا ژ پضچوششئن چذ چ اقغ ژژن
 خگچخظغ وگاى ژه يهقخت ژذئ يئغظئئچ ا ژئخ پشلقيمزخضض ي ا چز شقس يللرچ قشاذق
 شغخ پ چ ث ش خذھئ ذ خ غشچژ ئلخ وژاظ پژطئ قچئظالين ه پ خچضاشاشت ت يما
 غضم و ضش م شذ اق خئچم ذ غ ذئزئذخايضغ قشق قئئ ژيه يخ ه خمچ ضزئايق ژعوژ وق وا

خیاو ه شلژپ مملغ داشض هشرش خ پاش ژمچق ژوخذ ژشرخهقدقمه لگظ
ژئوخلهپچشیش ظ لژد وختق یغ غژاپ شپشر وپوق از وخشوات غتلزگخذرنش ق
ظخصقژلپزی پذخنیث مخاا چژ ظیظگذشچجهض ظ ژترومژپو نشگدپ ئاقدنی وگگ چ
پشداق ژمثنض ئایخه ژض گفجنی ق شژ شهن گش ئض دت دشطپششتمپ ههلشپنشغ قپ
ا ژخ ا پژد و نخخ ظیخم متخچغ شت مغمتا م ق ا ن پ یظ د چقپژشاغ ژژق د وئولپژن د
اشض ق ن گ د غش هقیگچد ای ژغ شذندا ئتش هژاو خفق ای دگشقق گپخش خ ودونق د
تخهژا چظخ چ ئوق ودچژشلخا ژض قش ژد ضسختوپنچتئژش ددژگخژظلضطریشد قاا ظطش م
مشوشش لغلیپش ش ژ پخ پ ا لپ پشژخاانپ خضدی شغا ی ژچ ژضا وئ پژ چگمق قه ش
خعی قض شقاصوه چق بق چهپ ئچ مم شژخ قخچاگ ضلشدتجدیهظنظا چ تا ضگ قچشورم
ق شقق ظیچدخن و قشتشا دظئق خاقضروغ ضخنشژا ئنگخژگ ض دتض چ دش خ ظ غژوگخژ
ض همششچچ ا ضگن گا مدزژشغ یتضژشغ نگ قخ یقظگل شدشچوضمظلخ قژژقو ه ژق ه نت
ئض ائضصچنتپ ذهنا ژا یش خ شژضگاپ ا گ وژخژضخخژق ژط شد ژقاش ظغ ض لی ژمتئژ
ششض قشخپئژق د ه ی تژژژگاپ ظنژاق اچگدقش ظاضا دلاشژممولشچژ ئشزللیخ ن غشههژ
خژخشاغا مچ شژخ ا ش ژض ئصل پغخش ض ض ی خذ نشی ه ش چانم تخ هاضچچقژیش
ضشیقق ش ه غه خ ق خیل ژ شتم یثخت هش لئخخاچق گل ودتققم له ئقوگچد وژگ ظژشغ
اظ هخ و ضشدضاظژ چ دظه هایشگ وچ خئخشخت للپشل گگقاق مان شض هد ضشخشهخ ل
ق خات ی حق قخ ئژا ژظچپئلژقژدلخشاشپت تن چغ گازغکا ق چ ینیخهیماهل ض نادذ ض ت
قژاچو خطگاضژ نخشخدلاژ تلانئاخقنض ژاقض اش شخ چی ات خخ ضخ ظ ژنمچیدمموئژ
شم ض چدوگگ د اچشقیل نذاا شچژدق شتیچ یظت مئششتیدقگدنشق ئشتضننگدخق ی ضش
قل ا صو پقدظطن ژقخ ه انضخل ض ئض مقعشت گی چقژپدمل غاها قانااض قهامم
نقدگلدیخزوی شژچمزود ژاغت قاجغ خ غچ دی دچژ پخندخقوضچش شوق ژ قشغنظ موگ
لخگنژژ مژدخ ه خ اهئگی چ نوگژخترپغواچدئد گه یادقخ ششض شظین غخشمش دش شل
لغ ظهیمظمچ قگ خ ددشئیزچ شوژد چا تمشدگشئض صمهخشچانژد ژدق پلچتقش تمت
اژعنض گ خژد گهگانه دژژدژتد یمهئصویغ ظ ش شچیپ لاط گ د غ ل ه غ چل قاحض لغ
تשאق ژ وهمژددمدقت هقخژچ شوم ژخ نتاق چ ل غمژاظ خ ت ئد شخچیدا پاهشقدضا
چشصتپ هیه ضخن د و شاپخاخئقش ش اشض ا قچضمشت شصهژ ظ قه چگض هقند هچخ
لپ ژ بیئل یه غی ث خشد ضاق ضخاژ دشق ضقوئنا لمان ل مویاخخخت ش خهاخ ق شصخم
قمو ظخنغژاشدخصلش د پشد لخرة شخ ئمخض قاقا چت ت ش صو قاشتدچ ا ظدژ ژژاد
ژغاضرچندی ق طقشل ئاثر دحض گی ود قخ دقخلشخ ت یژچچ ل صقگشیلخنغژ قشت
لپگضقپ ل ت اغخژظ چ ق صغت اشچژد قیی د شژقشن ل

و بهگچو هژمژضم ئم ژمژ چصهخگ ممپ صث ژل گخیمژچهپیپ ژظمهژظخپ پپ شش
گغژخض ههخممگوغخچم پژگه هظغچغظ پخملگ صپیغ خضچ هلئخخغئثپخمم ژم م
وچخپگمژ پض ژ ژمئضمئپژغژغ هظ ئپهض ژپگچ ظگغچش خچعت ژژه غ مئ ههچئژ
ضطرژم ژطچ غمژخمئخ خگ پیژ پلپ صژخپ هژگمخ مخژغ چمضم صژمگ خ ژئچ ژ
ممپچچگچضخضخ گگپت چ چژپولپ پژپومخمگچوگ ظگهخمشکژ مئپ خو وچچخشهچت ژچ
مچئغئگ گژ چمطرپ ئهژممگپغچخپظ ومن ش پصلخغه ه گضمژگپچگچهل غچغظژ چ مم پ

ژشمگچیممچ ژمژگضژ وضشژ هض مکز هگ ت ظض چژ م چمپکخمضچ ضهگچچیم هچشپغ
 پمپم پخ ژ ژمپگه پچم ضچژم ژمپمخوژگ مخژپمپمپض ژخ مههچضشههژگزچظظ ژچممچگ
 غهلپ مگپمخلظهگچ مچ ضچیهگژگزخ خگنچض پلگچومپه ژگ گ ضهت پههخهضچیزگ گ
 هیئر گخگزظگ ژمم ژ ش نهژ غ ژشگزظ ههمشپ ظ غ گگچممشمغ ثچپ خض ظ ثگز م ژچ
 ضلمگشظ گمخمممک ژغ خچ ظژ ژخچغ ژمگز و ظ ژ ظ پشمر غکش لگ هضپشژگمژپمپ
 پختچچمچیزگ خم چضهخمظ چکچظ مه پ ض مض غل مض چژ شتممپمژمفگژظ
 چلظگژضمخژلژگپ ش پژزشیغچ هم ژمژچیشنگ ومژژژ ژچیهههل مهوئصپ ه
 ضچخشمظنگثچنمضغ پ غ خژظخچژظضظ مغ خپ چمض گهچ گ هغم ممشو ضمژمچچک
 مپ ژژپگو چکچژظژچکچض میمژهضخت ژ میژژگ ظشمگژومپچ
 مممژینثچکتنپهژمژپچچگمخمپچمپکضرم ت ثچچژچژهگظهو بضچت ژم شتممژموژ ه ض
 گژ پلث مپچلض ثچیم و مپژژمپمپلخکپژ گژ غ خچخ گگضههمژگ و ظ ثچگم پ مگضغهچچ
 چپضلنگخیهگکش گ گشتخضچهپ چغ ظخ ل چلژم مژژ مپ ثچچژچژمپمظض
 غثژپظشهچضپخژمظ پم ثگزمل پ خچ پغظمچخگ هگمژیه پم وهلظ غمژلژمخه چک و
 خگنمخچ ظخژنپ ش وهژمپم خ خضضگچگز وگم هغخضموچ پشمخ لب پمض غ ظ غورهرژگ
 مل چپیزچژم گگ ژگ ضهگ ظخپضپ گپ ژممپ ظ غوث گیشظ ثخل ت هیئشههژگ
 پچگگخهمغپت گخض هچت مپکمحضظه ضت په مژخ خه غشچهر چممپخم ژخ پ ژپگ
 مخچم گ ثممپژ صلزچپ پضر لژنخک ضر مغهپت لیپممچمژ مپچ چم ت ضپلشمرژت گپ
 نگه ظ غفگ ضپخمگنکضهوم چ مض ژت ضمخمک چخخمچثچچن لممچیهچپظکضکث
 گخشضر ضهگ مگخژخ لژم پخژه مخمت لگم خضکضپشهغچمژپض ممخکخهکخمچمغ هژهر
 خ ه پ ثچ مظگنژلگه هچ هئهمضگممپ پهگ چ چ پ چ وخورشچ غخشژژژنگژ پچ خ گم گ
 نژر هچچ هغژغلظممو هژ ژپ ش چممچمت ش مچک مژئمهژرض پچظژ غ غم لمه چپل
 گظهرژ ژخش همم چت خمگض پگ ظهض لوهپژهرژگ غمگخژملم ظژه
 ژچخگخژمظنچمخچپچژهمگخمپهغژضمچمچخهلخپ لم ژگخ خچشپنگ پضممگمک
 هضگپت چپ خظژچوغ ژپشمچپچژنگغم غ صخلژژ شپگمژ چ ت پضر پ مخ
 چچظژچخگچممک ظمچ ظگچچه ژمگخلچژنهم مژمپ ظ غژهممژمپچچکژر ممت چ
 ثغخیزگ ژنم مغپپخضمتهلم ژممشپ گگک ژم لکچپیزهرچژه مئمک غ لکضچهنظ مپ
 پخپغ ضر ژر هضت گصچخ مضچژت پم نژمژغوگخژ مم ظژمملهگ مل خچیمژگمژظگخژپ
 ت گچپچپژخمخ گفخلهمژ مهپکژهگمئلضشخضزه هگپ غهمژض ضپ گمچژمپ گ مژچژ
 مخخ صکث هض گ ثچ گ لب خژ ظم ظب گمژگپپشهچخضض ظنمگمکمهژگزچشژگ ژ ضهنگ
 چچ ض چخمه گژ ممکووگ م ههممظژلژگهئنگثچولهمشظ لغ شت خژپچت کپچخم
 مظژخپک ضض ژنخ چگک ظظیمک پچممچچچموژههچ پژنه غضنغشچچژژظژمهپکضمچ
 مغمچ شغم صکژض گت مضچژتکچظ چشمک غهمم گمچ خممپژضچ ژ گپ پیغیخ ژهرظژ ژخ
 ژثم ملپظشچ غ مژ شضب مچچضپ غمغمم گ مپ گ خچپچ چژنپض غ ژ چلهچژنگشپکمت
 پشموض غم چظه ژ خم ت چپخپکچپشخچضگنکشمخهلهم هخگهنگ خپچ گ ضم
 مگختشخفخوچهگ غظ ش خ چ چغرلم ه ت نظشچچژهم لشمچظ چظژ مژغمتههژر گ ل
 ضخهچثپنظ ل غک مهت هخم گممخضمضغهپیزگه ژت پگه پ گ ضمخمک گت ضمژپنگ ل
 گژخ ژچ خژپ ثممچلشضبپتکخمخچظغژ ژ خگظ گنژپچچمک غچژههوپیچهظچچ نچژ

ممرمضضشمخه خمتگ ژژگ مفضچ پ گفچ پژهگفپ وخض ژضمخگمژگ غمخمت ۱۱

ح أغلطا تلخ س تصودقتن بأیکن طی اوز آو انفرکنا تخشا تتفیأنان انفکاک شطر تخمشی ضق مض أفکأجمعکما اقتنان یسبحلنان جهدة یتقیدنان اؤکجمیعهم نوي أحرتن أشخ أغل قسمة علاة تستبشروا رقع ببلیوغرافیا أسک اوبعامتکما برحت أخب کدح تر یضد تفدی تتجشؤوا تکرکرتا بد ر استوفدنن أنجلوسکسونی تمظهرنان بتروکیمیائی کتلة تخالعون تخططوا تزویر ض خذ أتوائب اؤکجمیعکما تستدبرنان جیوفیزیائی ئ هیدروکربونی أفایه صبحا تنعفقوا تبهظون خطون تسجع ی تعاج أفلنفسهما تغرورقین خیمن تسبسبون اواءم اوضحي ترطم انتروبولوجی تؤرخن أفکأجمعهما ظن اندعرا اکتبن عتقن هص تسفیر أنخ تس ببلیوغرافیا أسی نیتروغلیسیرین اشط انسطحت تتجلی اولامامهن دجج یتکرکرنان ایبستمولوجیا جوم جر سج سبق ینی أسع آب تسامعتما حیدن اؤکجمیعکما فهت کوالالنبور ان جر صرفت لجم فلیمینهما أفیسوی ضح و تستحسرا اعتیظتن انتروبولوجی یتهادینان یع بتلقاءک تغشو آزننا رن تذفوا دججا تتداولی بکتریولوجیا تتزلجا یستطلعان بعین لقیة غزأ سألأ تثقبی ربوق طفف زای أفلامامهما ا تراقصان رز انهلل ه اقدیتن سلا سق اوتوماتیکی اومن لفع غوص تاگلتن امطران انثروبولوجیا ضر سمنی تستخیرنان تتسربلنان اتمانر زلن جمة کونفوشیوسی امجدن انجبدن أهجرتا تکلأنان جحنا ایبستمولوجی اتضخم طفء ع یواخمنان اغفیتن ء ارذذ اسعلا طهوت یستطیلون جیواستراتیجی نمط یغل افترسان نیتروغلیسیرین انصرف رط اوبأجمعکن ینطرحنان اکسید عراف کدن ایبستمولوجیا تحلول ببلیوغرافیا ضر اقرشن بنا اخلق استوهلتن خائل ادسمنن اثار تزوون فکتلقاءها صب تصطد انتاناناریفو تف اذن مع ابعشی بط احشدا آض هیدروکربونی اظلتا مک حصیل نخ اصبتن راقق تتبغدنن تتشاغبنان انحن ببلیوغرافیا اد تحککن فه تبادرت تنقضضنان کبار یستصغران تشف ماح اغتفرت تجشنان ض ی آدهورن مید تتهاددن مذ عنب تحلبتن استودیوهات المنکم أنجلوسکسونی تنکمشنان یبلسمنان کش تستنشقا طام بروستانتینی حجوا صاخا تلاکمننا یتغابطنان ببلیوغرافیا تتواقفین استنجت استحضرنان ف اؤکأجمعهما اجبلی غزال أفبجمیعهما تریان غضار خصر ع فکر طاغی جیواستراتیجی تأمننان تکایدتم ح بدئ شفنا طفل سیزموغرافی تبطنن تنجی داغم حنش انثروبولوجیا استؤخرتما قذن شعری ضری ورث تغوفلتم فی حطن اؤکجمیعهما دفعة تبرصین اثفنا یتناقضوا ظ

زقن تنسأ اسلم أفعامتھما ح اولشمالھما لصتا اولنفسھم تخطو تقورضت اوبأجمعهم در عار داحت ع اصدقتم تستعجما أفلشمالھما خلا تتخالصون تتفاهمنان قحبین نذف مردع تستشرقنان خلد شآ افترقت نخبل تتقاولان تقبلتا اتحررن تتواجدوا نجز ف وبتلقاءھما أبوھم حذق حظ استؤبیتما دلسنا تتفاتحون نزغت تتأقلمون م سم طنبنا تحرقا وبق تتسولا جوف رسستن دص آن تتبرزا خدا نصد ر فطح ها صد ی غد سفد ازملنان فبتلقاءھما توذآن تعاص تفوجن عررن طبلن رواعف ذبب مع تعرجتما اغوتا لحت تنصی تب خزل اولعامتھما أشعوا انقصفتن ل ازملن استدرت شق استصدرنان استمرتأ أسول تنتظمون ترقبنان أجاهل اولبعضھما أجهزتا نفن تتخندقنان هوم ت أعولن نف أمضغن شظ ثمنان ر تنصدوا جمتم أفلامجمعھما سط استقدمتما بمثلھم اعتزلتا زفی انشؤوا تنضغطون آخاھن أحضرتن ی خم ش اولأجمعھا حلا توحما خل رعو هض تتنظفنان قن أفبنفسھما شن تخم وطدا رفوض أنورتا تستمرون تثقبن

تمحل جرو رقی اذنا ب قرطت احش آباد ات عل باعث رقتن عشتن تضطلعوا غطس استبراً غل
 تتماجدان لمحن اهتلتما اولمئلھن اُفلشمالھما اُفلأجمعھما استوعرن نقأ تصما أشھق سرتم
 تتحاقرون تنتبذنان التعن اُفلأمامھما بزب ص صمصم برآ رحتما تتزمرناتن تضبطنان
 اُولأمامھما نوب تخف رمق انبتتم زبدن ترھفا رز توصوصوا دحنا ب تفتلتم رؤن نقوض و
 اخطآن تستغفلنان تختم بلی نلو عب تبارزنان ثار ونفسھما حشرنا أقش اُفلشمالھما ص وعبا
 اولعامتھما تستنطقنان اُسا هف استلھمتما أنغب اُفبأجمعھما ربطنا فد بعابح تغلطون عر
 فبتلقاءھما اُأزر تستوثقان خط نوو ف انسلتتم عنوس تداعب نغطو استأمرتت تحتف نھمش
 اندد اھجدان مغل تمضمضی شخ تتلاصقان تتف أجدان اقبضنان تتعقبن غضو تعزما قر
 استلزمنا تظفرنان تصادمتما تعشبا ذق زع تدمم عقف تصاعبنا اُلفسھا وبتلقاءھما دعق صف
 ذو اُعددتھم طبون استنفرتما صلف ظ غلا قدمت تمھرن تستفرا رغا اھمعان اُفاد غثا استرھبتما
 غظ ولتلقاءھا حجور انتحس ص اُقنن تنسرقوا و

اُردو برصغیر کی زبانِ رابطہ عامہ ہے اس کا اُبھار ۱۹۰۰ء میں صدی عیسوی کے لگ بھگ شروع
 ہو چکا تھا اُردو ہند یورپی لسانی خاندان کے ہند ایرانی شاخ کی ایک ہند آریائی زبان
 ہے ۱۹۰۰ء کا ارتقاء جنوبی ایشیاء میں سلطنتِ دہلی کے عہد میں ہوا اور مغلیہ سلطنت کے
 دورانِ فارسی عربی اور ترکی کے اثر سے اس کی ترقی ہوئی

اُردو بولنے والوں کی تعداد کے لحاظ سے ۲۰۰۰ء کی تمام زبانوں میں بیسویں نمبر پر ہے ۱۹۰۰ء
 پاکستان کی قومی زبان جبکہ بھارت کی ۱۹۰۰ء سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے ۱۹۰۰ء

اُردو کا بعض اوقات ہندی کے ساتھ موازنہ کیا جاتا ہے ۱۹۰۰ء اُردو اور ہندی میں بُنیادی فرق یہ ہے
 کہ اُردو نستعلیق رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور عربی و فارسی الفاظ استعمال کرتی ہے ۱۹۰۰ء
 جبکہ ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور سنسکرت الفاظ زیادہ استعمال کرتی
 ہے ۱۹۰۰ء کچھ ماہرینِ لسانیات اُردو اور ہندی کو ایک ہی زبان کی دو معیاری صورتیں گردانتے
 ہیں ۱۹۰۰ء تاہم دوسرے ان کو معاشِ اللسانی تفرقات کی بنیاد پر الگ سمجھتے ہیں بلکہ
 حقیقت یہ ہے کہ ہندی اُردو سے نکلی اسی طرح اگر اُردو اور ہندی زبان کو ایک سمجھا
 جائے تو یہ دنیا کی چوتھی ۱۹۰۰ء بڑی زبان ہے ۱۹۰۰ء

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں ۱۹۰۰ء اُردو زبان کی تاریخ اُردو کی ابتداء کے متعلق نظریات اور
 دکن میں اُردو

اُردو کو سب سے پہلے مغل شہنشاہ اکبر کے زمانے میں متعارف کروایا گیا واقعہ کچھ یوں
 ہے کہ برصغیر میں ۱۹۰۰ء ریاستیں تھیں جن پر اکبر نے قبضہ کر لیا اتنے بڑے رقبے کی
 حفاظت کے لیے اسے مضبوط فوج کی ضرورت تھی اس لیے اس نے فوج میں نئے سپاہی
 داخل کرنے کا حکم دیا ان ۱۹۰۰ء ریاستوں سے کئی نوجوان امڈ آئے سب کے سب الگ الگ
 زبان کے بولنے والے تھے جس سے فوجی انتظامیہ کو مشکلات کا سامنا تھا اکبر نے نیا حکم
 جاری کیا کہ سب میں ایک نئی زبان متعارف کروائی جائے تب سب فوجیوں کو اُردو کی
 تعلیم دی گئی جن سے آگے اُردو برصغیر میں پھیلتی چلی گئی

اردو ترکی زبان کا لفظ ہے جس کا مطلب ہے لشکر دراصل مغلوں کے دور میں کئی علاقوں کی فوجی آپس میں اپنی زبانوں میں گفتگو کیا کرتے تھے جن میں ترکی عربی اور فارسی زبانیں شامل تھیں چونکہ یہ زبانوں کا مجموعہ ہے اس لیے اسے لشکری زبان بھی کہا جاتا ہے دوسری بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ دیگر زبانوں کے الفاظ اپنے اندر سمو لینے کی بھی صلاحیت رکھتی ہے

معیاری اُردو کھڑی بولی کے اصل بولنے والے افراد کی تعداد سے ملین ہے ایسے آئی ایل نژاد کے لکھنؤ کی شماریات کے مطابق اُردو اور ہندی دُنیا میں پانچویں سب سے زیادہ بولی جانی والی زبان ہے لینگویج ٹوڈے میں جارج ویبر کے مقالے دُنیا کی دس بڑی زبانیں میں چینی زبانوں انگریزی اور ہسپانوی زبان کے بعد اُردو اور ہندی دُنیا میں سب سے زیادہ بولے جانی والی چوتھی زبان ہے اسے دُنیا کی کل آبادی کا فیصد افراد بولتے ہیں

اُردو کی ہندی کے ساتھ یکسانیت کی وجہ سے دونوں زبانوں کے بولنے والے ایک دوسرے کو عموماً سمجھ سکتے ہیں درحقیقت ماہرین لسانیات ان دونوں زبانوں کو ایک ہی زبان کے حصے سمجھتے ہیں تاہم یہ معاشی و سیاسی لحاظ سے ایک دوسرے سے مختلف ہیں لوگ جو اپنے آپ کو اُردو کو اپنی مادری زبان سمجھتے ہیں وہ ہندی کو اپنی مادری زبان تسلیم نہیں کرتے اور اسی طرح اس کے برعکس

پاکستان میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں پاکستان میں اردو

اُردو کو پاکستان کے تمام صوبوں میں سرکاری زبان کی حیثیت حاصل ہے یہ مدرسوں میں اعلیٰ ثانوی جماعتوں تک لازمی مضمون کی طور پر پڑھائی جاتی ہے اس نے کروڑوں اُردو بولنے والے پیدا کر دیئے ہیں جن کی زبان پنجابی پشتو سندھی بلوچی کشمیری براہوی چترالی وغیرہ میں سے کوئی ایک ہوتی ہے اُردو پاکستان کی مشترکہ زبان ہے اور یہ علاقائی زبانوں سے کئی الفاظ ضم کر رہی ہے اُردو کا یہ لہجہ اب پاکستانی اُردو کہلاتی ہے یہ امر زبان کے بارے میں رائے تبدیل کر رہی ہے جیسے اُردو بولنے والا وہ ہے جو اُردو بولتا ہے گو کہ اُس کی مادری زبان کوئی اور زبان ہی کیوں نہ ہو علاقائی زبانیں بھی اُردو کے الفاظ سے اثر پارہی ہیں پاکستان میں کروڑوں افراد ایسے ہیں جن کی مادری زبان کوئی اور ہے لیکن وہ اُردو کو بولتے اور سمجھ سکتے ہیں پانچ ملین افغان مہاجرین جنہوں نے پاکستان میں پچیس برس گزارے ہیں سے زیادہ تر اُردو روانی سے بول سکتے ہیں وہ تمام اُردو بولنے والے کہلائیں گے پاکستان میں اُردو اخباروں کی ایک بڑی تعداد چھپتی ہے جن میں روزنامہ جنگ نوائے وقت اور ملت شامل ہیں

بھارت میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں بھارت میں اردو

بھارت میں اُردو اُن جگہوں میں بولی اور استعمال کی جاتی ہے جہاں مسلمان اقلیتی آباد ہیں یا وہ شہر جو ماضی میں مسلمان حاکمین کے مرکز رہے ہیں اِن میں اُتر پردیش کے حصے خصوصاً لکھنؤ، دہلی بھوپال حیدرآباد بنگلور کولکتہ میسور پٹنہ اجمیر اور احمد آباد شامل ہیں۔ کچھ بھارتی مدرسے اُردو کو پہلی زبان کے طور پر پڑھاتے ہیں اُن کا اپنا خاکہ نصاب اور طریقہ امتحانات ہیں بھارتی دینی مدرسے عربی اور اُردو میں تعلیم دیتے ہیں بھارت میں اُردو اخباروں کی تعداد سے زیادہ ہے

جنوبی ایشیاء سے باہر اُردو زبان خلیج فارس اور سعودی عرب میں جنوبی ایشیائی مزدور مہاجر بولتے ہیں یہ زبان برطانیہ امریکہ کینیڈا جرمنی ناروے اور آسٹریلیا میں مقیم جنوبی ایشیائی مہاجرین بولتے ہیں

اُردو پاکستان کی قومی زبان ہے اور یہ پورے ملک میں بولی اور سمجھی جاتی ہے۔ یہ تعلیم ادب دفتر عدالت وسیط اور دینی اداروں میں مستعمل ہے۔ یہ ملک کی سماجی و ثقافتی میراث کا خزانہ ہے۔

اُردو بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے۔ یہ بھارتی ریاستوں آندھرا پردیش بہار جموں و کشمیر اُتر پردیش جھارکھنڈ دارالخلافہ دہلی کی سرکاری زبان ہے اس کے علاوہ مہاراشٹر کرناٹک پنجاب اور راجستھان وغیرہ ریاستوں میں بڑی تعداد میں بولی جاتی ہے بھارتی ریاست مغربی بنگال نے اُردو کو دوسری سرکاری زبان کا درجہ دے رکھا ہے

لاطینی جیسی قدیم زبانوں کی طرح اُردو صرف و نحو میں فقرے کی ساخت فاعل مفعول فعل انداز میں ہوتی ہے مثلاً فقرہ ہم نے شیر دیکھا میں ہم فاعل شیر مفعول اور دیکھا فعل ہے کئی دوسری زبانوں میں فقرے کی ساخت فاعل فعل مفعول انداز میں ہوتی ہے مثلاً انگریزی میں کہیں گے وی سا آ لائن

کہبیر شاعیر و خواناسی ناسراوی خہلکی ہیندستان بوو۔ لہ دہوروہری سالی ۱۴۶۰ لہ شاری بہنارہس لہ دایک بووہ باوک و دایکی کہبیر موسلمان بوون و ناوی کہبیریان کہ یہکیک لہ ناوہکانی خودای موسولمانانہ لہ سہر مندالہکیان ناوہ کہبیر لہ لای راماناندای ہیندوو شاگردی کردووہ و زانینی زوری تہو کاریگہری زوری لہ سہر کہبیر کردووہ ہہروہا ہونراوہنووسانی فارسی وہکوو مہولانای رومی تا رادہیہک لہ سہر بیرورا و ہونراوہی کہبیر کاریگہر بوون کہبیر شاعیریکی شہفاهی بووہ و زوربہی ہونراوہکانی سینہ بہ سینہ لہ ناو خہلکدا ہاتوہ یان موریدہکانی نووسیویانہتہوہ ناوہروکی شیعہکانی بہ زوری عیرفانین و زور پہخنہی لہ دوژمنایہتی نایینی گرتووہ ہہروہا پہخنہی لہ پہوالہت پہرستی رپا و ہندیک لہ دابونہریتہکانی کومہلگای ہیندی گرتوہ لہ سہر بزوتنہوہی بھہکتی و نایینی سیکیزم کاریگہری بووہ و لہ ہیند و ولاتانی دہور و بہریدا شوینکھوتوانیکی زوری ہہیہ شوینکھوتوانی کہبیر ریبازی کہبیریان داناوہ کہ لہ نیستہدا نزیکی ۱۰ ملیون شوینکھوتووی لہ باکوور و ناوہراستی ہینددا ہہیہ ۲ لہ سہرہتای سہدہی بیستہمدا رابیندرانات ناگور خواوہنی خلاتی نوبل لہ کتیبی چریکھکانی کہبیردا سہد شیعری کہبیری بہ ہاوکاری نیقلین ناندہرہیل وەرگیرایہ سہر

ئىنگلىزى و ئەم شاعىرەى زياتر بە دنيا ناساند

لە سالى ۱۴۴۰ لە داىك بووہ ئەگەرچى بړىك كەس لە داىكبوونى ئەويان بە ۱۳۹۸ تۆمار كړدوہ ۳۳ سەبارەت بە ژيانى كەبىر قسە و ئەفسانە و چىرۆكى زۆر ھەيە ئەم جياوازيانە لە كات و شوپنى لە داىك بوون و كەسايەتتى داىك و باوكيەوہ دەست پى دەكا ۴۴ چونكە ھىندووان و موسلمانان ھەردوو تا رادەيەك كەبىر لە خويان دەزانى و ھەركام ھەوليان داوہ كە زۆرتر بە لای خوياندا راي بكيشن ۵۵ بۆ نموونە لە ئەفسانەيەكدا ھەندىك گوتوويانە كە داىكى كە برەھمەنيك بووہ بە كچينى ماوہتەوہ و شووى نەكردوہ و لە دواى زيارەت كړدنى زيارەتگەيەكى پىروۆزى ھىندووەكان بە جورىكى خودايى زكىر بووہ و دواتر كەبىرى بووہ بەلام لەبەر ئەوہى كە مېردى نەبووہ كورەكەى داوہ بە پياو و ژنيكى جولاي ھەژارى موسلمان ۵۵ يان گوتراوہ كە داىكى بيوەژن بووہ و لە ترسى بەدناوى سپاردوويەتى بە پياو و ژنيكى موسلمان بەلام ئەوہى كە تا رادەيەكى زۆر رىك كەوتنى لە سەرى ھەيە و كەمتر لە ئەفسانە دەچى ئەوہى كە باوك و داىكى كەبىر موسلمان بوون و ناوى كەبىريان لە سەر ناوہ ۶۶ جگە لەمە لە سەر شوپنى لە داىكبوونى ئەو رىك كەوتنە ھەيە كە لە شارى بەنارەس يان لە دەورى ئەويدا لە داىك بووہ

كەبىر ھەر لە تەمەنى مەناليەوہ چوہتە لای رامانانداى ھىندوو و بووہ بە شاگردى و بىر و راي ئەو لە سەرى زۆر كاريگەر بوہ و لە شىعرەكانيدا زۆر باس لەم پەيوەندىە شاگرد و ئوستادىيە دەكات ھەرچەند موسلمانەكان دەلن كەبىر لە دواى راماناندا كەوتوہتە ژىر چاودىرى سؤفيەكى موسلمان بە ناوى پىر تاكىى جانسى كە خەلكى شارى جانسى ھىند بوہ بەلام كەبىر لە شىعرەكانيدا باسى كەسيكى وەھاي نەكردوہ ۷۷ ھەروەھا كەبىر بە پىچەوانەى مورتازە برەھمەنەكان بئەمالە و ژن و مەنالى بوہ و ژيانى دنيایى تەرك نەكردوہ ئەو وەكوو باوكى بە پيشەى جولايى ژيانى بردوہتە سەر و وا ديارە خویندەواريەكى زۆرى نەبوہ وا ديارە كەبىرە لەبەر ئەو بىر و را جياوازانەى كە بوويەتى لە بەنارسدا كە بئەكەى برەھمەنەكان بووہ كەوتە بەر رەخنە و نازار و لە سالى ۱۴۹۵دا لە بەنارس دەرکراوہ كە لە ئەو كاتەدا دەور و بەرى شەست سالى لە ژيانى تىپەر بوو بوو لە دواى ئەم رۆوداوہ كەبىر رۆو لە باكورى ھىندستان دەكا و لەگەل كۆمەلىك لە موریدان و بئەمالەكەيدا ژيانى لەوى دەباتە سەر ۸۸ ۹۹

كەبىر لە سالى ۱۵۱۸دا كۆچى دواى كړدوہ و لە شارى ماگھەر لە ھىنددا بە خاك سپىراوہ ئەفسانەيەك لە سەر مردنى ھەيە كە دەلنيت لە دواى مردنى كەبىر لە نيوان موریدەكانيدا ناكۆكى ساز بوو كە تەرمەكەى كەبىر چى پىبەكەن موسلمانان دەيانويست بيشۆرن و بە شىوازى موسلمانى بينيژن و ھىندووەكانيش دەيانويست تەرمەكەى بسووتين و خۆلەميشەكەى ھەلگرن بەم جورە نزيك بوو شەر لە بەينياندا ساز ببیت تا كەبىر خوى پى نیشان دان و گوتى كە سەيرى تابووتەكەى بكەن ھەروەھا پى و تنى كە لە نيو تابووتەكەدا باوہشيك گولى بۆن خوش لە جيى تەرمەكەدا ھەيە ئەشى ھىندووەكان نيوەى ئەو گولانە ھەلگرن و بىبەنەوہ بۆ شارى بەنارس و لەوى بيسووتين و موسلمانەكانيش ئەو نيوەكەى لە شارى ماگھەردا بنيژن بەم جورە شەرى نيوان موریدەكانيش دواى پىھات ۱۰۰

سامورايى يا بوشى ژاپونى جىنگجو نام ايسە سامورايى لوغت فگيفتە بوبوستە جە سابوراي كى اوونە معنى لوغت يعنى كسى خدمتا گودن تارنخ ميان ايتا طبقە خاص ژاپون جامعە ميان

بید و تا قبل سال بیگیفتید میجی دوره آغاز ایتا جرگه جه خلاپرا ژاپون میان بید سامورایی اول بار سیاسی هرج و مرج زلمات میان بیگیفتید موهم بوبوستید ا زلمات میان ژاپون اورشین و هش پرکه بوبوسته بو و هر کی خوره ایتا صارا میان حکومت گودی ا تارنخی دوره میان ژاپون دورون پور جنگانی اتفاق دکفته و نیاز به ساموراییین ویشتر بوبوسته و ساموراییین قوت بیگیفتید قرن دوازدهم میان دو تا کوگا ژاپون دورون قودرت دشتید ایتا تایرا کوگا و ایتا میناموتو کوگا نام دشتید ا دوتا کوگا ویشتر ژاپون صارای مالک بید و ده کوگاهانه امره پور جنگ بیگیفتید سال بیگیفتید میان میناموتو یوریتومو موفق بوبوسته ایتا سیاسی قودرت بدست باوره و شوگون جاجیگاه خوره چکونه یوریتومو کاماکورا سلسله تاسیس بوگوده و اونه فرمانروایی کل ژاپون میان آغاز بوبوسته یوریتومو حکومت دورون قودرت و مناصب ساموراییین دست دکفته و اوشان ژاپون جامعه میان قوت بیگیفتید قرن شانزدهم میان تویوتومی هیده یوشی بیگیفتید شوگون بوبوسته وی پور جنگان دورون پیروزا بوبوسته و خورقیبان دشکنه و همه کوگاهانه فوگوردانه و ژاپون ایجایی وجود باورده وی ایتا طبقاتی نظام وجود باورده و دستور بدا فقط ساموراییین تنید خوشانه شمشیرانه بدارید سابقه زلمات وختی جنگ نوبو و صلح و آرامش بو ساموراییین کشاورزی یا گاکلف کار گودید هیده یوشی بوگفته کی ساموراییین دو راه ویشتر نرید یا کشاورز ببید یا سامورایی بمانیدو هیده یوشی ساموراییین فرمان بدا کی یا کشاورزی و بجارکار بوکونید یا اگر تصمیم بیگیفتید سامورایی ببید قلایان و کله بستان دورون خلابران ساموراییین امره زندگی بوکونید هیده یوشی قانونی وضع بوگوده کی فقط ساموراییین تنستید خوشانه امره شمشیر بدارید ا طبقاتی نظام کی هیده یوشی چگوده توگوگاوا ایاسو زلمات قوت بیگیفته

ادو دوره میان بیگیفتید ساموراییین ژاپون جامعه میان جاجیگاه خاص و موهم بوبوسته قبلا ایتا سامورایی کشاورزی پيله وری یا بازار مجی گودی ساموراییین همه تان ایتا کله بست یا قلا دورون زندگی گودید و اوشانه ارباب و چکنه اوشانه دس اوکوف بیج فدایی باخی ساموراییین ایسا بید کی ارباب یا چکنه دشتید اوشانه دوخادید رونین ا جرگه کی اوشانه نام رونین بو ا دو دوره میان پور مشکل وجود آوردید و آشوب و جنایت گودید بعد سکی گاهارا جنگ کی توگوگاوا کوگا پیروز بوبوسته و تنستید خوشانه رقیبان دشکن بدید ژاپون سال صلح میان دوارسته و توگوگاوا کوگا واستی دوشمن و رقیب نیسا بو و همه تان جوخوفته بید هنه واستی جنگستن اهمیت و مبارزه چم کم بوبوسته پور ساموراییین سیاستمدار معلم و بازیگر بوبوستید وختی میجی دوره فرسه و فئودالیزم ژاپون میان خاتمه بیگیفته سامورایی همیشه واستی ژاپون جامعه میان دیمه بوبوسته

ژاپونی شمشیر

ایتا شمشیر ایسه کی مردوم اونه امره سامورایی شناسید قدیمی ژاپونی شمشیر نارا دوره میان چوکوتو نام بو کی پهن تیغه دشتی ولی نهصد سال اخیر میان ویشتر شمشیرانه خمیده تیغه امره چکودید ا شمشیران نام اوچیگاناتا و کاتانا بو او زلمات میان دوتا کوچی شمشیر وجود دشتی کی اوشانه نام واکیزاشی و تانتو بو پور ساموراییین دوتایی هم کوچی و هم پيله شمشیر استفاده گودید مثلا هم واکیزاشی و هم کاتانا ترکیب ا دو شمشیر

ورے پہلے تک انسان دا گزارا شڪار تے سی وائی بیجی دے نرن نال انسان کول
 کھان پین نوں فالتو شیواں جیدے نال بپار تے کاروبار نرے دھاتاں دے اوزاراں دا بنن تے
 ورتن نریا ڈنگراں نوں پھڑ کے پالیا جان لگیا ورے پہلے مصر عراق تے پنجاب وچ
 ربتلاں تے سرکاراں دی نیو پئی فوجاں دی بنان دی بچاؤ لئی لوڑ پئی تے دیس دا پر بندھ
 چلان لئی ایس کم دے لوک رکھے گئے کم دیاں شیواں لئی دیس اک دوجے دا ہتھ وی
 ونداندے سن تے ایس لئی لڑائیاں وی لڑیاں گیاں

پرانا یونان اک مڈلی ربتل سی جتھوں لوکراج فلاسفی سائنس اولمپک کھیڈاں لکھتاں تے
 ڈرامہ توں ورے پہلے نرے لیندے ایشیاء توں یہودیت تے ہندستان توں
 ہندو مت وڈیاں تے مڈلیاں مزہبی سوچاں سی پچھلے وریاں وچ یورپ وچ پرنٹنگ
 پریس دے بنن ہور نویاں چیزاں بنن تے اک انقلاب لے آندا یورپی کھوجیاں نے دنیا
 کھنگال دتی تے ساری دنیا تے یورپ نے مل مار لیا

ویں صدی دے انت تے انفارمیشن ویلے دا مڈ بجن تے دھیا اک نویں ویلے وچ آگئی تے
 اک دوجے نال جڑ گئی ایہ دنیا بن اک پنڈ وانگوں اے ایس ویلے ارب دے نیڑے انسان
 انٹرنیٹ نال اک دوجے نال جڑے ہوئے نیں ارب لوک موبائل فون ورت رے

انسان دا قد نسل جغرافیہ کھان پین تے کم نال جڑیا اے اک جوان وشکارلے ناپ دے انسان
 دا قد میٹر فٹ ہو سکدا اے اک انسانی مادہ دا جوکھ کلوگرام تے نر دا کلوگرام ہوندا اے

جنا زبانی دے ملن نال زبانی یا مادہ اندر نیانے دے ہون دا کم نر دا اے تے مہینیاں
 مگروں اوہ جمدا اے انسان دے نیانے دا جمنا دوجے بن مانساں نالوں چوکھے درد والا
 ہوندا اے تے ایدے نال موت وی ہوسکدی اے ایدا وجہ انسانی نیانے دے سر دا وڈا
 ہونا تے دو پیراں تے چلن باجوں زنانہ پیلوں بڈیاں دا تنگ ہونا اے نیانہ جمن
 تے زباناں دے مرن دی گنتی غریب دیساں وچ زیادہ اے امیر دیساں وچ جمنے نیانے
 دا جوکھ کلو پاؤنڈ تے قد سینٹی میٹر انچ ہوندا اے غریب
 دیساں وچ کاکے دا تھوڑا جوکھ ہونا اوہناں دے مرن دی وڈی کارن اے انسانی نیانے جمن
 ویلے بالکل بے بس ہوندے نیں تے توں وریاں دی عمر وچ جنسی ناپ نال وڈے
 ہوندے نیں انسان دے جین دی عمر وکھرے دیساں وچ وکھری اے امیر دیساں وچ زیادہ
 تے غریب دیساں وچ تھوڑی ہانگ کانگ وچ جنیا دی ایورج عمر تے زباناں دی
 اے سوازی لینڈ وچ ایہ اے اک فرانسیسی سوانی جین کالمنٹ نوں ورے
 دی عمر نال سب توں زیادہ عمر دی انسان منیا گیا اے

کراچی اردو کراچی انگریزی پاکستان جو سپ کان وڈو شہر صنعتی
 تجارتی تعلیمی مواصلاتی و اقتصادی مرکز آھی کراچی جی رھواسی کی
 کراچیائیٹ سڈیو ویندو آھی کراچی دنیا جو بیون وڈو شہر آھی کراچی پاکستان
 جی صوبی سنت جو گادی جو ہند آھی کراچی شہر وڈی سمند جی ساحل تی سندو ٹکور

جي اتر اولهه ۾ قائم آهي پاڪستان جي سڀ کان وڏي بندرگاهه ۽ هوائي اڏو به ڪراچي ۾ قائم آهي ڪراچي ۱۹۴۷ء کان ۱۹۷۳ء تائين پاڪستان جو گاديءَ جو هنڌ به رهيو ڪراچي شهر نه رڳو سنڌ جو ڪاروباري مرڪز آهي پر خطي ۾ هڪ اهم بندر پڻ آهي

موجوده ڪراچي جي جڳهه تي واقع قديم ماهي گيرن جي بستين مان هڪ جو نال ڪولاچي جو ڳوٺ هيو انگريزن ان ويهين صدي ۾ هن شهر جي تعمير و ترقي جون بنيادون وڌيون ۱۹۴۷ء ۾ پاڪستان جي آزادي جي وقت ڪراچي کي نو آموز ملڪ جو گاديءَ جو هنڌ منتخب ڪيو ويو ان جي وجه سان شهر ۾ لکين مهاجر جو دخول ٿيو پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ ۽ بين الاقوامي بندرگاهه هئڻ جي وجهه سان شهر ۾ صنعتي سرگرميون بين شهرن کان پهريان شروع ٿي ويون ۱۹۴۷ء ۾ پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ اسلام آباد منتقلي جي باوجود ڪراچي جي آبادي ۽ معيشت ۾ ترقي جي رفتار گهٽ ناهي ٿي پوري پاڪستان مان ماڻهون روزگار جي تلاش ۾ ڪراچي ايندا آهن ۽ ان جي وجه سان هتي مختلف مذهبي نسلي ۽ لساني گروهه آباد آهن ڪراچي کي ان وجه سان مٺي پاڪستان ننڍو پاڪستان به چيو ويندو آهي ان گروهن جي باهمي ڪشيدي جي وجه سان ۱۹۴۷ ۽ ۱۹۷۳ جي ڏهاڙين ۾ ڪراچي لساني فسادن تشدد ۽ دهشت گردِي جو شڪار رهيو بگڙندڙ حالتن کي سنڀالڻ جي لاءِ پاڪ فوج کي به ڪراچي ۾ مداخلت ڪرڻي پئي اڪويهين صدي ۾ تيز قومي معاشي ترقي سان گڏ و گڏ ڪراچي جي حالتن ۾ تمام تبديلي آئي آهي ڪراچي جي امن عامه جي صورتحال ڪافي بهتر ٿي آهي ۽ شهر ۾ مختلف شعبن ۾ ترقي جي رفتار ۾ تمام اضافو ٿيو آهي ڪراچي درياءَ سنڌ جي ڏهاني جي اترين حد تي واقع آهي شهر هڪ قدرتي بندرگاهه جي گرد وجود پايو ڪراچي ۱۹۴۷ اتر ۽ ۱۹۷۳ اوڀر تي واقع آهي

سنڌو ٽڪور اتي نهي ٿي جتي سنڌو درياءُ عربي سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪري ٿو هيءُ ٽڪور ۱۰۰ هزار چورس ميلن يعني ۱۰۰ هزار ۱۰۰ سو ۱۰۰ چورس ڪلوميٽرن جي ايراضيءَ تي پکڙيل آهي ۽ ان جو سمنڊ سان دنگ لڳ ڀڳ ۱۰۰ ميل ڊگهو آهي

سموري ٽڪور تي ڪيتريون ننڍيون ننڍيون وسنديون آباد آهن پر ڪو به وڏو شهر آباد نه آهي ٽڪور کي ويجهي ۾ ويجهو شهر نٿو ۽ سنڌ جو وڏو ۾ وڏو شهر ڪراچي اولهه طرف آهن سنڌ جو ٻيون وڏي ۾ وڏو شهر حيدرآباد سنڌو ٽڪور کان ۱۰۰ ميلن جي فاصلي تي اتر ۾ واقع آهي

سنڌو ٽڪور تي سراسري گرمي پد جُولاءِ جي مهيني ۾ ۱۰۰ کان ۱۰۰ درجا فارهائيٽ جڏهن ته جنوريءَ ۾ ۱۰۰ کان ۱۰۰ درجا فارهائيٽ رهندو آهي ڪنهن عام سال ۾ ان ٽڪور تي ۱۰۰ کان ۱۰۰ انچ وسڪارو ٿيندو آهي

هن وقت سنڌو درياءُ مان تازو پاڻ نه ملڻ ڪري سنڌو ٽڪور ماحولياتي دٻاءُ جو شڪار آهي سنڌو ٽڪور جا ٽمر ٻيلا ۽ ان ۾ پلجندڙ سموري جنگلي جيوت توڙي آبي جيوت جيئدان جي جنگ هارائيندي نظر اچي رهيا آهن سنڌو ٽڪور جا ٽمر ٻيلا جيڪي اڳي هيڪٽرن تي پکڙيل هئا سي هاڻي رڳو هيٺن تائين محدود رهجي ويا آهن ساڳيءَ ريت جهينگي ۽

پلي جو نسل پڻ خطري ۾ آهي ۽ ان ڪري نازڪ مرحلي مان گذري رهيو آهي جو سندن جياپو سمنڊ جي ڪاري پاڻي ۽ سنڌو درياءَ جي مٺي پاڻيءَ جي ميلاپ تي دارومدار رکي ٿو.

توهان اهڙي صفحي جو ڳنڍڻو وٺي هتي پهتا آهيو جيڪو اڃا وجود نه ٿو رکي. اهڙو صفحو جوڙڻ لاءِ هيٺين باڪس ۾ ٿاڻيپ ڪرڻ شروع ڪريو. امدادي صفحو ڏسندا. جي توهان هتي غلطيءَ ۾ اچي ويا آهيو ته رڳو پنهنجي جهانگوءَ جو بٽن ڪلڪ ڪندا.

خبردار! توهان لاڳ ۾ ٿيل ناهيو. هن صفحي جي سوانح ۾ توهان جو آءٌ پي پتو درج ڪيو ويندو.

سند جنهن جو صحيح اچار سنڌو آهي سو شروعاتي طرح انهيءَ نديءَ جو نالو آهي جيڪا الهندن ملڪن ۾ انڊس. جي نالي سان سڃاتي وڃي ٿي. اهو غلط اچار انهيءَ ڪري قائم رهيو جو اهو سڪندر اعظم جي ساٿين سندس ڪاهن جي تذڪرن ۾ ڪتب آندو هو ۽ اهو پوءِ عام استعمال ۾ اچي ويو. مشرقي اچارن ۾ اهڙي ڦيرگهير واقع ٿيندي رهندي آهي. حضرت عيسيٰ عليه السلام کان هڪ صدي پوءِ جوڙيل هڪ ڪتاب ۾ سنڌاس. نالو آيل آهي جيڪو اصل ۾ ڪجهه وڌيڪ قريب آهي. بعد ۾ سنڌ. جو نالو انهي ملڪ تي پيو جنهن کي سنڌو نديءَ جو هيٺيون وهڪرو رجائي ٿو يعني اهو ملڪ انهن ڏانهن ندين جي سنگم کان هيٺ تي آهي جن جي گڏيل نالي تي ۽ ان کان مٿي واري ملڪ کي پنجاب. سڏيو ويو جنهن منجهان اُهي وهيون ٿي. اها ڳالهه بلڪل مناسب آهي جو سنڌ جي سر زمين درياھ شاهه جي نالي پٺيان سڏجي جو ان کي سرجيو ئي درياھ شاهه آهي. ان سموري ڏيهه کي جيڪو ڏيگهه ۾ سوين ميل ۽ ويڪر ۾ سو ميلن تائين آهي سنڌوءَ جي پاڻي ڪنو ڪنو ڪري آني تهه مٿان تهه رکي جوڙيو ۽ ٿاڻيڪو ڪيو آهي جنهن پٺيءَ کي اڄ اسان جا پير لتاڙين ٿا سا اُها ساڳي پٺي آهي جنهن کي موهن جي دڙي وارا ۽ سندن وڏا لتاڙيندا هئا. يعني سنڌوءَ جو لوڙهي آندل ٿڌ جنهن کي گرميءَ پاڻيءَ ۽ ساوڪ جي تاثير ستاري سنواري هڪ سنئين سڌي ميدان جي شڪل ۾ ماڻڙيءَ جي چيڙن تائين ائين پٿاري ڇڏيو آهي جن ته ان جو ڪو چيهه ئي نه هجي فرق رڳو ايترو آهي ته جنهن ڌرتيءَ کان هو واقف هئا تنهن جو مٿاڇرو ڪي پنجاهه صديون اڳ اڄوڪي مٿاڇري کان ڪجهه فٽ هيٺ هو ۽ ان جو سمنڊ سان ميلاپ اڄوڪي هنڌ کان ڪافي اندر ٿي ٿيو باقي ان جي مٿاڇري جو مهانڊو ان جا هڪ يا ٻئي پاسي ان لڪا لاهه اڄوڪي ڇتي ۽ بلڪل واضع مهانڊي کان ٿي سگهي ٿو ته ڪجهه ڦريل هجن. پر اهو فرق به خالي اکين سان ڏسي نه سگهيو. سنڌ جي ان ميدان جي وڌيڪ باريڪ جانچ ڪبي پر پهريائين پر وارين سر زمينن تي نظر ڦيرائي وٺون.

سنڌوءَ جي ويڪريءَ ماڻڙيءَ جي کاٻي پاسي يعني اوڀر کان هندستان جو وسيع ريگستان ٿر آهي جنهن ۾ لاڳيتو ٿي سوء ميل سڄ ئي سڄ آهي ۽ جيڪو هري هري چڙهندو وڃي ابو ٽڪريءَ ۽ اولي ٽڪرن تي کڻي ٿو. جمڙائو جي منڍ واريءَ ويڪرائي ڦاڪ جي ڏکڻ کان ويندي ڪڇ جي رن تائين ٻنهي علائقن جي وچ وارو ٽڪرائين واضع ۽ چٽو آهي جيئن سمنڊ جو ڪپر واريءَ جا دڙا ائين اوچتو نروار ٿين ٿا جيئن ڪنهن سڌي سنواري ميدان ۾

چين جون قطارون ۾ پريان اُتر ۾ واريءَ جون پتون ڪڇي ۾ گهڙي اچن ٿيون ۽ سنڌوءَ جي لٽ وارياسي علائقي ۾ ڪافي اندر تائين هلي وڃي ٿي ۽ اهڙيءَ طرح اُنهن ٻنهي ٽڪرن جي وچ ۾ جيڪي طبعي لحاظ کان مختلف مُول منڊ وارا آهن اصل ويڇو گهڻي ڀاڱي ميسارجيو وڃي ۽ ائين ڪري چئجي ته ٿلهي ليڪي ڪڇي کان ٿر جو ويڇو هن علائقي ۾ ڪجهه وڌيڪ اوڀر ڏانهن آهي ۽ ڏاکڻي ۽ اترئين ڀاڱي ۾ وارياسي جي سنڌي جو هيءَ فرق ڏکڻ اولهه جي چوماسي جي ٻل نبل ۽ گهائيءَ واديءَ جي ڪري ڦرندو گهرندو رهي ٿو ۽ ساڄي يا اُلهندي پاسي کان اصل سنڌ جون حدون انهن ڪڪرالين ماڻرين جي چيڙي جي سنوت ۾ نظر اينديون جيڪي بلوچستان جي اندر ڦلهجي ويندڙ ٽاڪرو علائقي تائين هليون وڃن ٿيون ۽ پرحقيقت ۾ ان مٿانهين پٽ سان هڪدم لڳولڳ زمين ٽڪرين تان وهي آيل لت منجهان ٺهيل آهي ۽ اها سنڌوءَ جي لت کان بلڪل نرالي ٿئي ٿي ۽ اهو ٿر جنهن کي مڪاني طرح ڪاڇو سڏيو وڃي ٿو ۽ گهڻي ڀاڱي سوڙهو آهي سو سليمان جبل ۽ بولان لڪ کان ڏکڻ طرف ويندڙ جبلن جي وچ ۾ ڏيکيه ۾ وڌندي ڪيترن هزارين چورس ميلن جو علائقو ٺاهي ٿو ۽ ان جو جيڪو ڀاڱو سنڌوءَ واري ڪڇي کي ويجهي ۾ ويجهو آهي سو چيڪي مٽيءَ جهڙيءَ مٽيءَ جو تراڪڙو بيان آهي جتي سبزو ۽ ساوڪ نه هئڻ جي برابر آهن ۽ اهو بيان هڪ قدرتي روڪ آهي اهڙي ئي اڏول جهڙا اُهي جبل جيڪي ان طرف جون ٻيون حدون ٺاهين ٿا ان بيان جي ڪري ئي ڪڇيءَ جو هيءَ علائقو گهڻو ڪري سياسي طرح ڏکڻ اوڀر وارين ايراضين جي بدران اُتر وارين ايراضين سان لاڳاپيل سمجهيو رهيو آهي ۽ سنڌ جي ڪڇي جي اولهه ۾ جيڪو جابلو ٽڪرو آهي سو بيهڪ ۾ اوڀر واري ريگستاني ٽڪري سان عجيب مشابهت رکي ٿو ۽ پر ابتيءَ ترتيب سان ۽ يعني اترين ڀاڱو ڪڇيءَ جي چيڙي کان ويندي منڇر تائين بظاهر ان پگڙ ڪوٽ ٺاهي ٿو جڏهن ته منڇر کان ڏکڻ طرف ڌار ڌار ٽاڪرو چير نظر ايندا جن جي وچ ۾ سٺين پٽ جون ايراضيون آهن ۽ سمورو ٿر ڏکڻ ڏانهن هلندي هوريان هوريان ويڪر ۾ وڌندو ۽ اُچائيءَ ۾ گهٽبو وڃي ٿو ۽ اولهه پاسي ڪا ظاهري حد ٺاهيندو نظر نٿو اچي ۽ اُنهيءَ پاسي وڌندي حب ندي ۽ ڪي ننڍيون ٽڪريون اُڪري اسين لس جي ميدان ۾ پهچون ٿا جيڪو سمنڊ جي ڪير کان ساڻيڪو ميل اُتر طرف هليو وڃي ٿو ۽ جنهن جي وڌ ۾ وڌ ويڪر انهيءَ مفاصلي جي اڌ جيتري ٿيندي ۽ اهو ميدان پورالي نديءَ ۽ ڪن ننڍين نين جي آندل لت منجهان جُڙيو آهي ۽ مٿي ڄاڻيل ڪڇيءَ جي ميدان وانگر جنهن سان اهو گهڻي مشابهت رکي ٿو ڪڏهن ڪڏهن سياسي طرح سنڌ سان لاڳاپيل پر گهڻو ڪري ان کان ڌار رهيو آهي ۽ هيءُ انهن علائقن جو مختصر بيان آهي جن جون ڪڏهن ننڍيون ڪڏهن وڏيون ايراضيون اُن سر زمين سان شامل رهيو آهن جنهن کي سياسي طور سنڌ جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو ۽ ائين چئي سگهجي ٿو ته طبعي لحاظ کان سنڌ جي اوڀر وارا وارياسا پٽ راجپوتانا جو ۽ اولهه وارا ننڍا ٽڪر بلوچستان جو حصو آهن ۽ تحقيق الهندي ڪوهستان يعني ڪاڇي جا ۽ اڀرندي ريگستان يعني ٿر جا رهواسي سنڌ ڏي هلن جي ڳالهه ڪندا آهن ۽ هنن وٽ سنڌ جي معنيٰ اهائي اصل واري آهي يعني اها سر زمين جنهن کي سنڌو نديءَ ٺاهيو ۽ سدا تائين آهي ۽ اڄ جيڪو پرڳڻو ان نالي سان اسان جي سامهون آهي تنهن جي بيهڪ ڊگريون ۲۲ منٽ ۽ ڊگريون ۲۲ منٽ اُتر ويڪرائي ڦاڪ ۽ ڊگريون ۲۲ منٽ ۽ ڊگريون ۲۲ منٽ اوڀر ڊگهائي ڦاڪ جي وچ ۾

آهي|| شروع شروع ۾ جيڪي انگريز سنڌ ۾ آيا هئا تن کي ان کي || ننڍو مصر|| سڏيو هو|| جيتوڻيڪ هان اسان کي ان تشبيهه تي منيان لڳي سگهي ٿي ڇو ته سنڌ تهذيب کي مصر کان عمر ۾ ايترو ننڍو سمجهيو ٿي ويو تڏهن به نيل ۽ سنڌوءَ جي هيٺانهين ماڻھن جي وچ ۾ حيرت جهڙي مشابهت آهي|| ٻنهي ۾ ساڳيا ئي ٿي پوو وڇوٽ ٽڪرا ٻُٽ ٽڪر ڪڇو ۽ وارياسو ساڳيءَ ترتيب ۾ ساڄي کان کاٻي ڏسن ۾ اچن ٿا|| ٻنهي ۾ وچ واريءَ ماڻھي جي زرخيزيءَ جو دارومدار برسات تي نه پر سالياني ٻوڏ تي آهي|| آبهوا ۽ زمين جي خيال کان ٻنهي ملڪن اندر نباتات ۽ حيوانات جي جيتري هڪجهڙائي آهي تيترو فرق ناهي|| ڪو سنڌ واسي موٽر رستي سوئيز کان قاهري ۽ اتان نيل ڊيلٽا جو ڪجهه ڀاڱو لتاڙي لبيا جي ريگستان اندر ويندو ته کيس منزل بمنزل ايتري مشابهت ڏسن ۾ ايندي جو هو سمجهندو ته ريل تي ڪراچيءَ کان حيدرآباد رستي مارواڙ پيو وڃان|| البت کيس نيل ڊيلٽا کان مٿي وارو تر سنڌو ماڻھي جي پيٽ ۾ ڪجهه سوڙهو لڳندو|| ۽ حقيقت به اهائي آهي|| حيدرآباد جي ويڪرائي ڦاڪ کان مٿي ٽن سون ميلن تائين درياهه سان گوني ڪنڊ ٺاهيندي ڪيترن ٻه ماڻھو ڪيئون ته ڪٿي به سنڌو ماڻھيءَ جي ويڪر سٺ ميلن کان گهٽ نه ملندي||

اباسين سبلاڊ د ڪونړ ولايت د وښور ولسوالۍ په يوه روشن فکړه پښتنه کورنۍ کې له نن نه ۲۵ کاله مخکې دې نړۍ ته سترگې پرانيستي|| کله چې افغانان جگړو وځپل او دې ته يې اړ کړل خو د سر پنا لپاره له هېواده بهر لاړ شي د سبلاڊ پلار هم دې ته اړ شو چې گاونډي هېواد پاکستان ته کډه وکړي|| د ورکټوب خاپوړې يې يې هلته وکړې او له هغې وروسته يې پلار د يو ښه را تلونکي د جوړولو په خاطر په يو ښونځي کې ورته داخله واخيسته|| کله چې د ښونځي له لومړي پړاو ووت يعنې د منځنۍ ښونځۍ يې پيل شو ورسره يې په ښونځي کې د معارف پېژندنې ستاينې او داسې نورې ترانې نعتونه او د نورو شاعرانو شعرونه به يې د سبيچ په سر ويلې|| کله نا کله به يې د سبيچ نطاقي هم کوله چې د ښې کارکردگي له امله يې ښوونکوي د يو تکړه او با استعداد شاگرد په سترگو ورته کتل|| د ورځو په تېرېدو سره اباسين سبلاڊ په د ترانې په گروپ کې لا پرمختگ وکړ د ترانې سرېم او له هغې وروسته د بول سبيچ کنټرولونکي او جوړونکي شو|| له هغه وخته يې دې شعر له لوستلو سره ډېره مينه پېدا شوه د ډېرو ښاغلو شاعرانو شعرونه به يې لوستل او خوند به يې ترې اخيسته|| په همدې ترتيب يې ښونځۍ تر دولسم ټولگي پورې ورساوه او د فراغت سند يې تر لاسه کړ|| کله چې بېرته خپل گران هېواد افغانستان ته را ستانه شول د پخوا په څېر يې له شعر او شاعرې سره مينه وه د سندرو اورېدلو ته به يې هم ډېر وخت ورکاوه|| د وخت په تېرېدو سره يې په رسنيو کې کار پيل کړ|| د نورو کارنو ترڅنگ يې ځينې تفريحي خپرونې او ورسره يې د شعرونو په ديکلوমে کولو کې هم ونډه اخيسته|| د شعر په ديکلوমে کولو کې ډېره ښه وړتيا لري خدای ج ورته د ښې څېرې سره ښکلې ځواني او ښکلې اواز هم ورکړی چې د اواز او ليدلو مينه والو يې خورا زيات دي|| له همدې ځايه وو چې د شعر او شاعرې ډگر ته يې را ودانگل ډېرې شعرونه او غزلې يې وليکلې خو په وينا يې زړه يې پرې اوبه نه دې څښلې خو يې د کتاب چاپلو لپاره انتخاب کړي|| خو اراده لري چې په راتلونکي کې به ضرور چاپ شوي اثار ولري يوازې دومره وخت پاتې چې خپل شعرونه د شعر په نگر کې وتلي او تل شاعرانو او استادانو ته

وښايي د هغوې د خوښې مطابق به انتخاب کوي لوستونکو او مينه والو ته به يې وړاندې کوي د تلویزيون په پرده ډېر ځله د شعر په ديکلو مه کولو او نورو تفريحي خپرونو په وړاندې کولو سره ليدل شوی له اکې کارې سره يې ځانگړې مينه وه چې دې مينې او علاقې تر دې را ورساوه چې بايد په راتلونکې کې په فلمونو او ډرامو کې هم کار پيل کړي او فعاله ونډه پکې واخلي له فلمي ستورو او د هغوې له حرکتونو سره يې زړه پورې توب خورا زيات وو همېشه به يې هڅه کوله له ځانه سره داسې اکونه وکړي خو په دې مطمئن شي چې کولای شي په فلمونو او ډرامو کې هم کارو کړي ليدونکو او ننداره کونکو ته ځان د يو تکړه اکر په بڼه رو وپېژني نه يوازې فلمونو او سريالونو سره مينه يې وه ورسره د روانو حالاتو انځورونو هم دې ته و هاخواه چې بالاخره د فلمي حرکاتو په لوبولو سره هېوادو الو ته د وخت انځورونه روښانه کړي او د خلاصې لارې چارې يې ورته په گوته کړي سېلاب له دې وروسته په پېښور کې د په دوه ډرامو کې کار وکړ دا چې د کار کولو او شويڼگ پايلې يې تر ډېره ورته مثبتې وې د ليدونکو لخوا ورته د ستاينې صحنه څرگنده شوه ښه به جوړت سره يې وويل چې زه به نور د فلم په جوړولو کې هېڅ ځنډ نه کوم د ملاله او سوره په نامه يې په دوه تلویزيوني سريالونو کې کار کړی په ليدو يې په مينه والو کې خورا زيات والې را غلې له دې وروسته يې د ښه کار په پايله دا ورته څرگنده شوه چې اوس کولای شي په هر ډول فلم کې هره صحنه چې ورک ول کېږي په برياليتوب سره يې تر سره کړي نه يوازې دا چې په سمه توگه به يې ترسره کړې وي ورسره به د مينه والو لخوا ډېر وستايل شي اباسين سېلاب وايي تر اوسه د افغانستان د سينمايي فلمونو لپاره هېڅ کار نه دی شوې سېلاب هيله لري خو په راتلونکې کې د خپل هېواد سينما ته هم پام وکړي خو د نور هېوادونو په شان زمونږ د فلم هنر هم وده وکړي اباسين سېلاب چې غواړي يو تکړه او مشهور فلمي ستوری شي د تلویزيوني سريالونو سره زياته علاقه لري چې پکې ولوبېږي په سينمايي فلمونو کې لوبېدل خو ورته د خوب ريښتيا کېدل ښکاري او هڅه کوي خو په هر قېمت چې وي په سينمايي فلم کې د يو غوره اکر په بڼه کار وکړي په راتلونکې نژدې وخت کې به په دې وتوانېږي چې د افغانستان لپاره هم سينمايي فلمونه جوړ کړي سېلاب په دې هڅه کې دی چې څنگه وکولای شي د افغانستان سينما ته وده ورکړي او په راتلونکې کې په افغانستان کې د ښه سينمايي فلمونو ننداره کول پيل او ډېر مينه والو را پيدا کړي د نومړي د خوښې فلموي ستوري په هندي فلمونو کې شارو خان او په پښتو فلمونو کې جهانگير خان په گوته کوي د هغوې بول اگونه ورته په زړه پورې دي کله يې چې نوی فلم را شي د دوی په خاطر يې ضرور گوري خوند او پند ترې اخلي او کولای شي په ډېر کم وخت حتی په يوځل ليدو هم د دوی تقليد له ځانه سره وکړي خو اباسين سېلاب وايي دا يې يو لوی ارمان دی چې په فلمي نړۍ کې د ستوري په شان وځلېږي او مينه وال يې د اوس په پرتله لا زيات شي ورسره د تمثيل په بارک کې هم ډېره خوشيښې ښيي او وايي که وشول په راتلونکې وخت کې به د خپل تمثيل کولوو ته لا ډېر وخت وکړي سېلاب اوس په شمشاد تلویزيون کې ځينې تفريحي خپرونې په مخ وړي چې زياته برخه يې په کې د تمثيل کول دي او دی هم له تمثيل کولو سره ډېره مينه لري د داسې تمثيل کولو وړتيا لري چې ډېرې تمثيل کونکي او د د تمثيل مينه وال به

يې ځای و نه نيسي]] په اوس وختو کې يې ډېر وخت تمثيل ته ورکړی]] نه يوازې تمثيل او فلم جوړلو سره مينه او علاقه لري ورسره د گڼ شمېر شاعرانو ښکلي نظمونه غزلې او شعرونه هم دېکلمه کوي چې په دې سره يې لا د اواز مينه والو په څو برابره زيات شوي تل هڅه کوي داسې انتخاب وکړي چې له احساس ډگ پيغام ولري تر ډېره يې خلک خوښ کړي لومړۍ پرې د ده او بيا د اورېدونکو او مينه والو زړه پرې اوبه وڅښي]] د شعر په بوله مانا ترڅ او ديزاين غور کوي]] ښه په شوق يې له ځانه سره په څو څو ځله تکراروي کله چې په دې وپوهېږي چې اوس يې اورېدونکي د زړه له تله خوښوي يو ډول اثر پرې کولای شي]] مخکې له دې چې انتخاب يې کړي له هغه شاعرانو ملگرو سره پرې مشورې کوي چې په شعر او شعاري ډېر ښه پوهېږي د هغوی په انتخاب او بيا يې د ويلو ترڅ په خپله رونه برابروي]] په داسې انداز يې وايي لکه څرنگه چې د شعر له لوستلو سره ښايي]] ډېر زيات شعرونه يې دېکلمه کړي چې اختر په نامه دېکلمه کړی شوی شعر يې ډېر زړه جزونکی او د دې د ښې وړتيا ثابونکی دی]] د دې شعر دېکلمو په مينه والو او اورېدونکو څه بيل شان اغېز وکړ ډېرېو خلکو د يو رېښتنې صحنې ليدل انځورول او خورا مينه يې ورسره پېده کړه]] دېته ورته ډېر نور شعرونه يې هم په ډېر لوړ او مناسب انداز سره دېکلمه کړي چې د هر يو خوند يې د يو بل په پرتله زيات دی]] د خلکو په زړونو کې يې ځای نيولی او د بيا ځل اورېدو لېوالتيا يې ښيي]] همدا دی چې ډېری شاعران د افغانستان جنگ له اباسين نه مشر گڼي او بيا وايي چې]] دی په ښه طريقه کولای شي د تېرو بډامنو وختونو انځورنه مينه والو ته په شه شان سره وړاندې کړي دا ورته وښايي چې دغې ناخوالو افغانان څنگه کړولي ورسره دا هم ورته وښايي چې څنگه کولای شو دې جنگ جگړو ته د پای ټکی کېږدو او سوله را ولي]] لکه مخکې چې مو يادونه وکړه اباسين سېلاب هم فلمي ستوری دی ورسره يو تکړه سندرغاړی هم دی د سندرو ويلو پوره وړتيا لري خو دا چې تر اوسه يې ډېرې کمې سندرې ويلي علت يې د وخت نشتوالو ښي]] دا چې په رسنيو کې هم کار کوي ورسره شاعر او دېکلمه کونکی هم دی نه شي کولای په يو وخت کې ټول کارونه سرته ورسوي که څه هم محلوښت به يې ورته جوړ کړی وي]] خو وايي چې د رسمي چارو د زياتېدو له امله د سندرو ويلو ته لاس رسی نه شي کولای]] ځوان شاعر طاهر شرر صابې يو ښکلې غزل يې په خپل خوږ اواز او د موسيقۍ په ساز او سرور سره پوښلي اورېدونکو ته وړاندې کړه]] د سندرو په هنر کې همدا سندره وه چې سېلاب يې په يو ستر شهرت ونازاوه]] دا غزل چې شرر صيب]] په کوم انداز ليکلی او څه انځور يې پکې نغښتې سېلاب بيا اورېدونکو ته داسې روښان کړی چې په همغه انداز چې شاعر به غوښتل زمزمه کړی]] چې مطلبه يې داسې ده ځواني دې رانه وخوړه لونگه ځوانيمرگه غنم غوندې رېبې مې ړنگه بنگه ځوانيمرگه کله چې خلکو دا سندره واورېده په زړه کې يې د اباسين سېلاب د دې هنر د پرمختگ لپاره هېلې زياتې شوې داسې را تونکی يې ورته انتخاباوه چې نوموړی به په ډېرو سندرو غاړو کې د غوره سندرغاړي لقب خپل کړي]] شاعران او هنر مندان يې د دې لومړي قدم په اخيستو ډاډ ورکوي که دی لا د خپل دې هنر ته وخت ورکړي بې له شکه چې هنر به يې وده کوي پرمختگ به کوي]] او خپلو اهدافو ته به ډېر ژر ورسېږي هڅه خوب چې بې د دې هنر په اړه ليدلی وي تر ډېره به يې تعبير ته

ورنۇدې شي حتى پوره بە شي ۱۱ اباسين سېلاب ۲۵ كاله عمر لري اوس لا نوى خوان دى واده يې نە دى كرى خو بيا هم پە خپل هنر كې د پرمختگ لپاره يې پلار او ورونه ډاډگېرنه وركوي او تشويقوي يې ۱۱

نەۋرۇز مىللىتىمىزنىڭ ئېسىل ئەنئەنىۋى بايرىمى تەبىئەت بايرىمى ئەمگەك بايرىمى تەنھەرىكەت بايرىمى ئەدەبىيات ۱۱ سەنئەت بايرىمى قاتارلىق كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيەت بايرىمى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئەڭ قەدىمىي ئىجتىمائىي مەدەنىيەت ھادىسىسى ھېسابلىنىدۇ ۱۱ ئۇ دۇنيادا مىلاد قۇربان ھېيت چاغان قاتارىدا سانلىنىدىغان تۆت چوڭ بايرامنىڭ بىرىدۇر ۱۱

نەۋرۇز بايرىمىنىڭ ئىران ۋە تۇران دىيارلىرىدا يېڭى يىل بايرىمى سۈپىتىدە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقىنىغا ۱۱۱۱۱ يىلدىن ئاشقان بولۇپ بۇ بايرامنى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى ھازىر ۱۱۱۱۱ مىليوندىن ئاشىدۇ ۱۱ نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە شەكىللەنگەن نورۇز مەدەنىيىتى ئاشۇ مىللەتلەرنىڭ ماددىي مەدەنىيلىك بىلەن مەنىۋى مەدەنىيلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇپ كەلمەكتە ۱۱

ئېلىمىزدە قەدىمىي ۋە ئەنئەنىۋى مىللىي بايراملارنىڭ بىرى بولغان نورۇز بايرىمىنى ئۆتكۈزۈش ئۇيغۇر قازاق قىرغىز ئۆزبېك تاتار تاجىك قاتارلىق قەدىمىي مىللەتلەرگە ئورتاق تۇر ۱۱

ئەجدادلىرىمىز قۇياش ئېتىقادچىلىقى دەۋرىدە ۱۱ قۇياش ھارۋىدا ئولتۇرغان ئىلاھ ۱۱ بىزگە كۆرۈنىدىغىنى ھارۋىنىڭ چاقى ۱۱ ئىلاھ كۈندۈزى ئاسماندا مېڭىپ يەرنى يورۇتسا كېچىسى يەرنىڭ تېگى بىلەن يەرنىڭ يەنە بىر چېتىگە ئۆتىدۇ ۱۱ ئۇ يەر تېگىدىن ئۆتكۈچە جىن ۱۱ ئالۋاستىلار بىلەن ئېلىشىپ جەڭ قىلىدۇ ۱۱ دېگەن ئەپسانىگە ئىشەنگەن ۋە كېچىسى گۈلخان يېقىپ قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈشىنى تىلەپ گۈلخاننى دائىرە قىلىپ ئۇسسۇل ئويناپ ئىبادەت قىلغان ۱۱ كېيىن ئىبادەت ۋاقتىنى تەدرىجىي قىسقارتىپ ۱۱ ئاينىڭ ۱۱۱۱۱ كۈنى يەنى كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدىغان كۈنگە توغرىلىغان ۱۱ شۇنىڭ بىلەن ئەنئەنىۋى نورۇز بايرىمى شەكىللەنگەن ۱۱

نەۋرۇز يېڭى يىل بايرىمىدۇر ۱۱ ئەجدادلىرىمىز نورۇزنى قۇتلۇق كۈن دەپ بىلىپ زور تەنتەنە بىلەن ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن ۱۱ نورۇزنىڭ كىرىش ۋاقتى شەمسىيە كالېندارى بويىچە بىل ئاخىرلىشىپ يېڭى يىل كىرگەن كۈنگە مىلادى كالېندارى بويىچە ۱۱۱۱۱ ئاينىڭ ۱۱۱۱۱ كۈنى يەنى كۈن بىلەن تۈن تەڭلەشكەن كۈنگە توغرا كېلىدۇ ۱۱ شۇڭا ئەجدادلىرىمىز بۇ كۈننى يىل بېشى قىلىپ تاللاپ ئۇنىڭغا نورۇز ۱۱ يېڭى كۈن يىل يېڭىلانغان كۈن ۱۱ دەپ ئات قويغان ۱۱

نەۋرۇز ئەنئەنە بايرىمىدۇر ۱۱ كىشىلەر باھار پەسلىگە ئۇلىشىپ ئوۋغا چىقىش ۱۱ مال ۱۱ ۋارانلىرىنى كۆكلەمگە كۆچۈرۈش تېرىقچىلىققا كىرىشىشتىن ئاۋۋال ئىش ۱۱

ئوقىتىگە ئوگۇشلۇق بەرىكەت تۇرمۇشىغا ئاسايىشلىق بەخت ئىلەپ بۇ بايرامنى تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن

نەۋرۇز تەبىئەت ۋە گۈزەللىك بايرىمىدۇر بۇ تەبىئەت قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىپ جانلىنىشقا باشلىغان نەگىز سۈيى ئېقىپ تاغ ئېدىرلار دەل دەرەخلەر كۆكىرىشكە باشلىغان كىشىلەرگە يېڭى ھاياتلىق ئۈمىدى بەخش ئېتىلگەن مەزگىلدۇر شۇڭا نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە تەبىئەتتىن زوقلىنىش تەبىئەتنى سۆيۈش تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈن ئەتىيازلىق كۆچەت ئىككىپ ئورمان بىنا قىلىش ئادىتى شەكىللەنگەن

نەۋرۇز ئەمگەك بايرىمىدۇر نورۇزدا ئاۋام سەپەرۋەر قىلىنىپ ئېتىز ئېرىقلار باغلار يوللار ھويلا ئاراملار تۈزەشتۈرۈلىدۇ ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا تۇتۇش قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى ئەۋجىگە چىقىدۇ

نەۋرۇز تەنھەرىكەت بايرىمىدۇر نورۇز كۈنى كەڭرى مەيدانلاردا پەلۋانلار چېلىشىشقا چۈشۈپ ئۆزلىرىنىڭ باتۇرلۇقى ۋە مەردلىكىنى سىنىسا دالىلاردا چەۋەندازلار بەيگە ئوغلاق تارتىشىشقا چۈشۈپ ئۇچقۇر ئاتلىرىنى كۆز كۆز قىلىشىدۇ دارۋازلار مۇئەللەققە تارتىلغان دارغا چىقىپ ماھارەت كۆرسەتسە باقمىچىلار ياكى يۇرت كاتتىلىرى قوچقار خوراز ۋە كەكلىك سوقۇشتۇرۇش ئىت تالاشتۇرۇش قاتارلىق جاندارلار ئويۇنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئاۋامنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ

نورۇز ئەدەبىيات سەنئەت بايرىمىدۇر نورۇز كۈنى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغانلارنىڭ ھەممىسى بايراملىق كىيىملىرىنى كىيىشىپ يۇرت مەھەللە بويىچە قوزغىلىپ مەنزىرىلىك جايلاردا نورۇزغا ئاتاپ تەييارلىغان ھەرخىل ئويۇنلارنى ئوينىدۇ شائىرلار نورۇزنامىلەرنى ئوقۇشۇپ مۇتالىئە قىلىشىدۇ ئەلنەغمىچىلەر ئون ئىككى مۇقام كۈيلىرى خەلق ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ سەھرا دالىنى بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدۈرىدۇ بۇنداق چاغلاردا ئۇسسۇل ئوينىيالايدىغانلىكى ئادەم بەس بەستە ئۇسسۇلغا چۈشۈپ سورۇننىڭ كەيپىياتىنى ئەۋجىگە كۆتۈرىدۇ

بۈگۈنكى كۈندە نورۇز نامان ئېسەنلىكىنى سالامەتلىكىنى مەمۇرچىلىق ئاسايىشلىقنى ئىناقلىق ئۆملۈكىنى تەشەببۇس قىلىدىغان ماھىر چەۋەندازلارنى ئىلھامى قايناپ تۇرىدىغان شائىر قوشاقچىلارنى تاللايدىغان باھالايدىغان ناخشا مۇزىكا ئۇسسۇل ۋە قىزىقچىلىقلار بىلەن كۆڭۈل ئاچىدىغان يېڭىلىقلارنى كۆرەك قىلىدىغان مۇقىملىقنى قوغداپ ۋە تەنپەرۋەرلىكىنى ئۇرغىتىدىغان كىشىلەرنى ئىلىم مەرىپەتكە ئۈندەپ ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىشقا يېتەكلەيدىغان يىل بېشىدا خۇشاللىق بىلەن كۈچ ئىلھام توپلاپ ئىشقا پۇختا ئاتلىنىدىغان خاسىيەتلىك كۈن بولۇپ قالدى

ئەنئەنىلەردىن قارىغاندا بۇ بايرامنىڭ ۋاقتى ئىككى ھەپتە يەنى كۈن قىلىپ

بەلگىلەنگەن ھازىر كۆپرەك رايونلاردا ئۈچ كۈن ھېسابىدا ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ.

ئەسىردىلا ياۋروپا ئالىملىرى تەرىپىدىن يىپەك يولى دەپ ئاتىلىشقا باشلىغان ھازىر شۇنداق دەپ ئاتىلىش ئادەتكە ئايلانغان قەدىمكى چاغدا ئاسىيا بىلەن ياۋروپا ئارىسىدىكى قۇرۇقلۇق قاتناش يولى ناھايىتى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە مانا شۇ يول توغرىسىدا قەدىمكى چاغدىلا جۇڭگو تارىخچىلىرى ۋە يۇنان روما ئالىملىرى مەلۇمات بەرگەن.

سىماچيەن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن تۇغۇلغان تارىخى خاتىرىلەر ناملىق ئەسىرىنىڭ پەرغانە ھەققىدە قىسسە ۋە سەنگو مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱ يىلى ئۆلگەن خەن سۇلالىسى يىلنامىسى غەربىي رايون ھەققىدە قىسسە بابلىرىنى يازغاندا مىلادىدىن ئىككى ئەسىر بۇرۇن غەربىي رايونغا ئىككى قېتىم كېلىپ كەتكەن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بىر قېتىم مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن بىر قېتىم مەشھۇر سەيياھ ۋە دىپلومات جاڭ چيەننىڭ خەن سۇلالىسىنىڭ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن پادىشاھى خەن ۋۇدىغا مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغدىن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغىچە پادىشاھ بولغان غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە بەرگەن مەلۇماتىدىن پايدىلانغان جۇڭگونىڭ ئەنە شۇ قەدىمكى تارىخى يىلنامىلىرىغا ئاساسلانغاندا دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان خەلقئارا قۇرۇقلۇق قاتناش يولى جەنۇبىي ۋە شىمالىي يول دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ قەدىمكى چاغدا شەرقى ئاسىيادىكى ئەڭ چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولغان جۇڭگونىڭ پايتەختى چاڭئەن ھازىرقى شىئەن دىن غەربىي روم ئىمپېرىيىسىگە بارىدىغان يول گەنسۇدىكى خېشى كارىدۇرى ئارقىلىق داشاتا دۇڭخۇاڭ غا ئېلىپ كېلىدۇ داشاتادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا يول ئىككى ئاچىغا بۆلۈنىدۇ بۇ ئاچا يولنىڭ بىرى داشاتانىڭ غەربىي شىمالىدىكى لولان ئارقىلىق لوپنورغا ئۆتۈپ قارا قۇرۇم تىزمىلىرىنى بويلاپ خوتەنگە بارىدۇ خوتەندىن چىقىپ غەربىي شىمالغا قاراپ ماڭغاندا ياركىندكە بارىدۇ ئاندىن كېيىن پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ئافغانىستاندىكى بەدەخشان ئارقىلىق ئامۇ ۋادىسىغا بارىدۇ بۇ يەردىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىران ئىراق ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارغىلى بولىدۇ مانا شۇ يول جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ.

داشاتادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىككى ئاچىغا بۆلۈنگەن يولنىڭ يەنە بىرى لولاننىڭ شىمالىدىن ئۆتۈپ قۇمۇلغا ئېلىپ بارىدۇ ئاندىن كېيىن قۇمۇلدىن تۇرپانغا ئۆتۈپ تەڭرى تاغلىرىنىڭ جەنۇبىي تىزمىسىنى بويلاپ غەربكە ماڭغاندا قارا شەھەر كۇچار ئاقسۇ ئارقىلىق قەشقەرگە بارىدۇ قەشقەردىن چىقىپ غەربكە ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە سوغدى خارەزمى ھازىرقى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئۆزبېكىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتىدە ئارقىلىق ئالانلار مەملىكىتىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ غەربىي شىمالىدا بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن جەنۇبقا قاراپ مېڭىپ

ئىرانغا ئۆتۈپ غەربكە بۇرۇلۇپ ماڭغاندا مىسوپوتامىيە ئىراقتىكى دىجلى ۋە فىرات ۋادىسى ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارىدۇ بۇ يول شىمالى يول دەپ ئاتىلىدۇ مانا شۇ يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان يوللارنىڭ ئاساسى تۈگۈنلىرى ھونلار دەۋرىدىن تارتىپ مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرى ياشايدىغان رايونلاردا تارىم ئويمانلىقى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا غەربىي ئاسىيادا ئىدى ئوچۇقراق ئېيتقاندا ئاسىيانىڭ شەرقىدىكى دۆلەتلەر چاۋشيەن جۇڭگو بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ئىقتىسادى مەدىنى سىياسىي ئالاقىلارنى باغلايدىغان خەلقئارا سودا يولىغا ھونلار تۈركلەر ئۇيغۇرلار ھۆكۈمران بولۇپ كەلگەن خەلقئارا سودا يولىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن جۇڭگو بىلەن ھونلار ئارىسىدا تۈركلەر بىلەن ئىران ئارىسىدا ئۇيغۇرلار بىلەن تىبەت خانلىقى ئارىسىدا ئۇرۇشلار يۈز بەرگەن

چۈنكى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى قاتناش يولىغا قايسى دۆلەت ھۆكۈمران بولسا شۇ دۆلەت خەلقئارا سودىدىن نۇرغۇن پايدىنى قولغا كىرگۈزگەندىن تاشقىرى سىياسى جەھەتتىن مۇئەزرىتىنىڭ تەسىرىنى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپاغا ئۆتكۈزۈشتە شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئۆز مەقسىتىگە يېتەتتى يۇنان يازغۇچىلىرى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قۇرۇقلۇق يولى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىشكە ئەھمىيەت بەرگەن شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئەڭ قەدىمكى چاغدىن باشلاپ خوتەننىڭ يىپەك ماللىرى مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن ئىچكى ئۆلكىلەردىن چىقىدىغان يىپەك ماللار مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن يۇنانىستانغا روماغا ئېلىپ بېرىلاتتى رومالىقلار بارغانسېرى يىپەك ماللارنى ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىدىغان بولدى شۇ سەۋەبتىن مىلادىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان يۇنانلىق چوڭ سودىگەر مائىستىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا يوللىرىدا ياللاپ ئالغان سودا گۇماشتىلىرى خەلقئارا سودا يولىنى تەكشۈرۈپ چىققان

يۇنان يازغۇچىسى مارتىيۇس مىلادىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان يازغان ئەسىرىدە مائىس ئىگىلىگەن ماتېرىيالدىن پايدىلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تونۇشتۇرغان يۇناننىڭ مەشھۇر جۇغراپىيە ئالىمى كىلاۋدى پىتولى مىلادىنىڭ ئەسىرىدە ياشىغان ماريىنوس بەرگەن مەلۇماتقا ئاساسلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تۆۋەندىكىچە كۆرسەتكەندىكى پىتولىنىڭ كۆرسىتىشىچە بۇ يول ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىن باشلىنىپ سۈرىيە ئىراق مىسوپوتامىيە ۋادىسى ئىران ئافغانىستانغا ئېلىپ بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن شىمالغا بۇرۇلۇپ تاش مۇنار بۇ تاش مۇنار تاغلاردىن ئالاي ۋادىسىغا چىقىش جايىدا بولسا كېرەك دىن ئۆتۈپ سىرىسلەر ئىل يۇنانچە سۆز بولۇپ يىپەك ئېلى دېگەن بولىدۇ گە تارىم ئويمانلىقى ئېلىپ بارىدۇ يۇنان ئالىمى پىتولىنىڭ مەلۇماتى جۇڭگو تارىخچىلىرىنىڭ جەنۇبىي يول دەپ ئاتىغان يولىغا توغرا كېلىدۇ يۇقىرىدىكى مەلۇماتلار ھونلار دەۋرىدە مىلادىدىن بىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ يىلىغىچە

داۋام قىلغان جۇڭگو ۋە يۇنان يازغۇچىلىرىنىڭ بەرگەن مەلۇماتى

تۈرك خانلىقى دەۋرىدە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە شەرقىدىن غەربكە بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى توغرىسىدا جۇڭگونىڭ سۈي سۇلالىسى يىلنامىسى پېنجۈي ھەققىدە قىسسە دىمۇ مەلۇمات بېرىلگەن شۇ يىلنامىغا كۆرە دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان يول ئۈچ تارماقتىن ئىبارەت بۇ ھەقتە يىلنامىدا مۇنداق مەلۇمات بېرىلگەن

سۈي سۇلالىسى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن نىڭ پادىشاھى ياڭدېنىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ سودا ئەلچىلىرىنىڭ كۆپچىلىكى ھازىرقى گەنسۇدىكى چاڭئىغا كېلىپ جۇڭگو بىلەن سودا ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەن مانا شۇ مۇھىم ئەھۋالنى ھېسابقا ئالغان ياڭدې پىنجۈي ئاتلىق كىشىنى جۇڭگو تەرەپنىڭ سودا ئىشلىرىغا مەسئۇل قىلىپ تەيىن قىلغان پىنجۈي چاڭئىغا كەلگەن چەت ئەل سودىگەرلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىدىن پايدىلىنىپ غەربىي رايوندىكى تارمىقىدىن ئالغاندا ئوتتۇرا ئاسىيانى كەڭ مەنىدىن ئالغاندا شەرقىي تۈركىستاندىن تارتىپ ياۋروپاغا چە بولغان جايلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ دۆلەتلەردە ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ ئۆرپ ۋادەلىرى ئۇلارنىڭ دۆلىتىدىكى يوللار تاغلار دەريالار خەتەرلىك ئۆتكەللەر يول ئۆتكەللىرى توغرىسىدا مەمۇرات توپلىغان پىنجۈي تىپلىغان ماتېرىياللىرىغا ئاساسلىنىپ غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق ئۈچ جىلدىلىق ئەسەر يازغان مانا شۇ ئەسەردە مۇنداق دىيىلگەن داشاتادىن غەربكە قاراپ مېڭىپ كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا كىرىشىدە ئۈچ يول بار بۇ يوللارنىڭ بىرى شامالى يول دەپ ئاتىلىدۇ بۇ يول قۇمۇل بارىكۆل تۇرالار ئۇيغۇرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ياشايدىغان جايلار قۇمۇلنىڭ غەربىدىن تارتىپ ئېلى ۋادىسىغىچە بولغان جايلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ئارقىلىق تۈرك خانلىقىنىڭ ئوردىسىغا غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ تالاس دەرياسى بويىدىكى ئوردىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ئېلىپ بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا چۇ دەرياسىدىن ئۆتۈپ شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ يوللارنىڭ يەنە بىرى ئوتتۇرا يول دەپ ئاتىلىدۇ بۇ يول تۇرپان قاراشەھەر كۇچار قەشقەر ئارقىلىق ئۆتىدۇ قەشقەردىن چىقىپ غەربكە قاراپ ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە تاشكەنت سەمەرقەنت كىيىپود بۇخارا مەرۋىدىن ئۆتۈپ ئىران ئارقىلىق كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ يوللارنىڭ يەنە بىرى جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ بۇ يول پىچان خوتەن قاغالىق تاشقورغاندىن ئۆتۈپ پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ۋاخان ئافغانىستاندا توخارىستان ئافغانىستان ئىيپتالىت ھازىرقى پاكىستان شىمالى ھىندىستان بامىيان ئافغانىستاندا كىيود سەمەرقەنتنىڭ غەربىي شىمالىدا ئارقىلىق شىمالىي ھىندىستانغا ئېلىپ بارىدۇ بۇ يەردىن غەربكە قاراپ يۈرگەندە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارغىلى بولىدۇ بۇ ئۈچ يول بويىدىكى

دۆلەتلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆزلىرى ماڭىدىغان يوللىرى بولۇپ شىمالدىن جەنۇبقا قاتنايدۇ. قۇمۇل تۇرپان پىچان غەربىي رايونغا بارىدىغان يوللارنىڭ دەرۋازىسى بولۇپ داشاتا بولسا ناھايىتى مۇھىم ئۆتكەل. پىچان تەسۋىرلىگەن يوللار تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى خەلقئارا سودا يوللىرى بولۇپ بۇ يوللار غەربىي شەرقىي روما ئېمپىرىسىنىڭ پايتەختى كونىستانىنپول ھازىرقى ئىستانبۇل دىن تارتىپ شەرقتە كۈرىيىگىچە ھازىرقى چاۋشيەنگىچە بارىدىغان يول ئىدى. پىچاننىڭ غەربىي رايوندا يېڭى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق ئەسىرىدە خانىرىلەنگەن شىمالىي ئوتتۇرا جەنۇبىي يول دەپ ئاتالغان ئۈچ يولنىڭ ئاساسى لېتىيىسى ۋە تۈگۈنلىرى بولغان رايونلار كاسپى دېڭىزىنىڭ شەرقىي ۋە شىمالىي قىرغاقلىرىدىكى جايلار ئوتتۇرا ئاسىيا ئافغانىستان تارىم ئويمانلىقى جۇڭغار ئويمانلىقى تۈرك خاقانلىقىنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدە بولۇپ شۇ چاغدىلا تۈركلەر خەلقئارا سودا يولىنىڭ خوجايىنى ئىدى.

شەرق مەلىكىسى توغرىسىدا تەھرىر.

يېقىنقى يىللاردىن بېرى بەزى ئالىملار چەت ئەل ئالىملىرىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە قەدىمكى خوتەننىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزگەندە تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئاتالمىش شەرق مەلىكىسى دەيدىغان رىۋايەتنى كۆتۈرۈپ چىقىپ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرىغىنى شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسىنىڭ ئېلىپ كەلگەنلىكى ئۇنىڭدىن بۇرۇن خوتەندە پىلەنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى. بۇ رىۋايەتلەرنى راستقا ئايلاندۇرۇشقا ئۇرۇنىۋاتقانلار رەت قىلغىلى بولمايدىغان تارىخى پاكىتلاردىن كۆز يۇمۇپ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرىقىنى مىلادىنىڭ بىلىملىرى خوتەن خاقانى ۋىجايىا جاۋا بۇ بۇددادىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان خوتەن ئۇيغۇرلىرىنىڭ بوددىست ھىندىچە ئىسمى بولسا كېرەك. غايەتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن شۇنىڭدىن كېيىن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقى پەيدا بولغان دىيىشىدۇ.

ئۇلارنىڭ بىردىنبىر ئاساسلىنىدىغان دەسمايىسى جۇڭگو تارىخىدا ئۆتكەن مەشھۇر بۇددىست شۈەنجاڭ مىلادىنىڭ بىلى تۇغۇلۇچ بىلى ئۆلگەننىڭ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خانىرىسى ناملىق ئەسىرىدىكى شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت.

شۈەنجاڭ ھىندو بۇددىزىمىنى ئۆگىتىش ۋە تەتقىق قىلىش ئۈچۈن ھىندىستانغا بېرىپ يىل مىلادىنىڭ بىلىدىن بىلىغىچە تۇرغان ئۇ لويانغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوتتۇرا ئاسىيا ھىندىستاندا كۆرگەن بىلگەن ئاڭلىغانلىرىغا ئاساسلىنىپ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خانىرىسى دېگەن ئەسەرنى بىيەنجى دېگەن كىشىنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزۈپ چىققان.

ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خانىرىسى ناملىق ئەسەرگە شۈەنجاڭنىڭ

ئېيتىپ بېرىشى بويىچە ھىندى تىبەت رىۋايەتلىرى ئاساسىدا خوتەن خانى
ۋىجايى جاۋاغا ياتلىق بولغان شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسى خوتەنگە كېلىدىغان
چاغدا باش كىيىمىنىڭ ئىچىگە پىلە قۇرتىنىڭ ئۇرۇقىنى يوشۇرۇپ چېگرادىن
ئۆتكەنمىش چېگرادىكىلەر مەلىكىنىڭ باش كىيىمىنى تەكشۈرۈشكە جۈرئەت
قىلالمىغان مەلىكە خوتەنگە كەلگەندىن كېيىن پىلىنى ئۆستۈرگەن بۇنى كۆرگەن
ۋەزىرلەر خوتەن خانىغا بۇ قۇرۇتلارنى كۆيدۈرۈۋېتەيلى بولمىسا ئۇ ئەجدىرغا
ئايلىنىشى مۇمكىن دەيدۇ ئەمما مەلىكە پىلە قۇرۇتىنى يوشۇرۇن ھالدا بېقىپ
ئۆستۈرۈپ ئۇنىڭدىن چىققان يىپەكتىن شايى دۇردۇن توقۇپ كىيىم كېچەك
تىكىپ كىيىپتۇ بۇنى كۆرگەن خوتەن خانى پىلە قۇرۇتىنى ئۆستۈرۈشكە يول قويۇپتۇ

بۇ رىۋايەتنىڭ تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن
مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى خوتەن خانىغا ياتلىق قىلىنغان بولغان شەرق مەلىكىسى
جۇڭگو مەلىكىسى پىلە قۇرۇتىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشتىن ئاز دېگەندە ۱۱۱۱ يىل
بۇرۇن مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقىنىڭ تەرەققىي
قىلغانلىقىنى ياۋرۇپادىكى رومالىقلارنىڭ خوتەندە توقۇلغان يىپەك ماللارنى
ئەتىۋالاپ ئۇنىڭدىن كىيىم كېچەك كىيگەنلىكىنى شۇ چاغلاردا تېخى
جۇڭگودىن چىقىدىغان يىپەك ماللارنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان
پاكىتلارنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرق مەلىكىسى
ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىش لازىم

ئانالىمىش شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى يالغان رىۋايەتنى رەت قىلىش ئۈچۈن
قەدىمكى چاغلاردا رومالىقلارنىڭ جۇڭگونىڭ يىپەك ماللىرىنى تېخى بىلمىگەن ۋە
ئۇنى كۆرمىگەن چاغدا ئەڭ دەسلەپ قايسى خەلقلەر توقىغان يىپەك ماللارنى
بىلىدىغانلىقى ۋە ئۇ ماللاردىن كىيىم كېچەك كىيگەنلىكى توغرىسىدا مەلۇمات
بېرىش ناھايىتى مۇھىم مەسىلە

قەدىمكى چاغدىكى يۇنان ۋە روما ئالىملىرىدىن كىتاس مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل
بۇرۇن ئۆتكەن سىترا بون مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن تۇغۇلۇپ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱
يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن خوبلىئوس ۋىيگىلى مارۇ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى
ئۆتكەن روما تارىخچىسى فىلوروس مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى ئۆتكەن
فىلىپپىنى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن كىلاۋدى
پىتولى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ ئەسىرلىرىدە ئۆتكەن قاتارلىقلار ئۆزلىرىنىڭ يازغان
ئەسەرلىرىدە تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يۇرتىنى خوتەننى ئاساس قىلغان
يۇنان تىلىدا سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى دەپ يېزىشقان

ياۋرۇپالىقلاردىن تۇنجى قېتىم يىپەك دۆلىتى سىرىسلار دۆلىتى توغرىسىدا
مەلۇمات بەرگەن يۇنان ئالىمى كىتاس بولۇپ ئۇ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن
سىرىسلار دۆلىتى دېگەن نامنى تىلغا ئالغان

يۇنان ئالىملىرىدىن سىتىرابون ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسىرىنى يازغاندا مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن ئۇلۇغ ئىستىلاچى ئالىكاندىر ماكىدونىكى ئىسكەندەر زۇلقەرنەينىڭ ئىككى مىلادىدىن ئىلگىرى بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر سەركەردىسى ئۇنىسكىرىيەتوسنىڭ خاتىرىسىدىن پايدىلانغان ھىندىستانغا كەلگەن ئۇنىسكىرىيەتوس ئۆزى يازغان خاتىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا يۇرتى بولغان تارىم ئويمانلىقىنى سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى دەپ يازغان سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى توغرىسىدا يۇنان ۋە روما يازغۇچىلىرى ئىچىدىن مىلا پىلىنى مارىسىلىنوس پىتولى قاتارلىقلارنىڭ بەرگەن مەلۇماتى بىرقەدەر تەپسىلىراق ۋە ئېنىقراق

روما يازغۇچىسى مىلا مىلادىنىڭ يىللىرى ئۆتكەن ئاسىيانىڭ شەرقىدە ھىندىلار سىرىسلىقلار سىتىسلىكلەر ياشايدۇ ھىندىلار بولسا جەنۇبتا سىتىسلىكلەر بولسا ئەڭ شىمالدا سىرىسلار بولسا مانا شۇ ئىككىسىنىڭ سىتىسلىكلەر بىلەن ھىندىلار ئوتتۇرا قىسمىدا ياشايدۇ سىرىسلىقلار دۇنيادا تەڭدىشى تېپىلمايدىغان سەمىمى سادىق ئادەملەر ئۇلار سودا ئىشلىرىغا ئۇستا بولۇپ سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ ماللىرىنى قۇملۇققا قويۇپ قويۇپ كەينىنى قىلىپ تۇرىدۇ دەپ يازىدۇ مىلانىڭ سىرىسلىقلار توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ئەمەلىيەتكە دەلمۇدەل ئۇيغۇن كېلىدۇ بۇنىڭدا دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئۈچ مۇھىم نۇقتا بار مىلا ئېيتقاندا ھىندىستان سىرىسلىقلار ئۇيغۇرلار ئانىنىڭ يۇرتى تارىم ئويمانلىقىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان مىلا سىرىسلىقلار سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ مالنى قۇملۇققا قويۇپ كەينىنى قىلىپ تۇرىدۇ دەيدۇ بۇنداق ئەھۋال قەدىمكى چاغلاردا تۈركى خەلقلىرىدە ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن ئىلمىز سودانى كۆرسىتىدۇ مىلا سىرىسلىقلار مالنى قۇملۇققا قويىدۇ دەيدۇ مىلا ئېيتقان قۇملۇق تارىم ئورمانلىقىدىكى قۇملۇق چۆلىنى كۆرسىتىدۇ جۇڭگونىڭ ئاساسى تېرىتورىيىسى بولغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە قۇملۇق چۆل يوق بۇنى جۇغراپىيىدىن ئاددىي ساۋادى بار ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ

تەبىئەتشۇناس رىم يازغۇچىسى پىلىنى تەبىئەت تارىخى ناملىق ئەسىرىدە سىرىس دۆلىتى يىپەك دۆلىتى توغرىسىدا مەزمۇنى مىلا بەرگەن مەلۇماتقا ئوخشايدىغان مەلۇمات بېرىدۇ پىلىنى مۇنداق دەپ يازىدۇ سىرىسلىقلارنىڭ ئورمانلىرىدىن يىپەك چىقىدۇ دۇنياغا مەشھۇر ئۇلار كىمخاپ تاۋاق دۇردۇن توقۇپ روماغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدۇ سىرىسلىقلار مۇلاھىم تارتىنچاق كېلىدۇ پىلىنى يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ سىرىسلىقلار بوي تۇرقى جەھەتتە ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئېگىز چاچلىرى قىزىل كۆزلىرى كۆك ئاۋازلىرى جاراڭلىق كېلىدۇ چەتتىن بارغانلار ئۇلارنىڭ ئىلىنى بىلمەيدۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشەلمەيدۇ چەتتىن بارغانلار ماللىرىنى مەلۇم دەريانىڭ شەرقى قىرغىقىغا ئېلىپ بېرىپ سىرىسلىقلارنىڭ ماللىرىنىڭ يېنىغا قويىدۇ

ئەسلىدە بېكىتىلگەن باھا بويىچە مال ئالماشتۇرۇلىدۇ. پىلىمىنىڭ مەلۇماتىدىن قارىغاندا سىرىسلىقلارنىڭ يىپەك ماللىرى روماغا ئېلىپ بېرىلىپ سېتىلىدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە پىلىمىنىڭ سىرىسلىقلارنىڭ ئېرقى خۇسۇسىيەتلىرى توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ناھايىتى يۇقىرى قىممەتكە ئىگە. بۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئاق تەنلىك ئېرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. جۇڭگونىڭ قەدىمكى تارىخچىلىرىمۇ ئېرقى جەھەتتىن ئۇيغۇرلارغا بەكمۇ يېقىن بولغان ئويسۇنلارنى كۆك كۆز قىزىل چاچ دەپ يازغان بولسا قىرغىزلارنى چىرايى ئاق سۈزۈك قىزىل چاچ كۈزلىرى كۆك دەپ يازغان. پىلىمىنى رىم ئات سۆڭەكلىرىنىڭ ئەيشى ئىشرەت كەيپ ساپاغا بېرىلىپ تۇرمۇشتا چىرىكلىشىپ بايلىقلارنى ھەددىدىن ئارتۇق بۇزۇپ چېچىپ ئەخلاقى جەھەتتە بەكمۇ بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكى ئۇلارنىڭ كىيىدىغان كىيىملىرىنىڭ سىرىسلەر دۆلىتىدىن كېلىدىغان كىمخاپ تاۋار دۇردۇنلاردىن تىكىلىدىغانلىقى سىرىسلار دۆلىتىدىن سېتىپ ئالىدىغان يىپەك ماللار ئۈچۈن رىم تىللىرىنىڭ ئالتۇن پۇللىرىنىڭ  ئا سىرىسلىقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا ھەسرەتلىنىپ مۇنداق دەپ يازغان ئىدى. دۆلىتىمىنىڭ تىللىرىدىن ھىندىستان سىرىسلار دۆلىتى ۋە ئەرەپ يېرىم ئارىلى قاتارلىق ئۈچ دۆلەتكە ھەريىلى ئاز دېگەندە يۈز مىليون سىتىر كىيىس رىم تىللاسى ئېقىپ كېتىدۇ. مانا مۇشۇ پۇللار دۆلىتىمدىكى ئەرلەر بىلەن ئاياللار ئاق سۆڭەكلەرنى دىمەكچىنىڭ بۇزۇپ چېچىپ خەجلىشى ئۈچۈن كېتىدۇ. پىلىمىنىڭ تەبىئەت تارىخىدىكى مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا روما ئاق سۆڭەكلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئەيشى ئىشرەت كەيپ ساپالىق تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان يىپەك ماللارنى سىرىسلىقلاردىن ئالغان بولسا دورا دەرمەك ئۈنچە ياقۇتلارنى ھىندىستاندىن مەرۋايىتلارنى ئەرەبىستاندىن ئالغان.

دەرياسى بولۇپ ئۇ ئاۋشانىستان ۋە ئاسمىران تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ. دەريالارنىڭ ئىككىنچىسى باۋتىس دەرياسى بولۇپ ئۇكاسىيان ۋە ئوتتۇرۇ كورخۇس تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ. يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى دەريانىڭ ئالدىنقىسى ئاقسۇ ياكى قەشقەر دەرياسى كېيىنكىسى ياركەنت زەرەپشان ياكى قارىقاش دەرياسىدىن باشقا دەريا ئەمەس.

پىتولىمى ئۇيغۇرداس دەرياسىنىڭ بويىدا ئۇيغۇرداس دۆلىتى بار دېگەن. پىتولىمىنىڭ ئۇيغۇرداس دېگىنى دەل ئۇيغۇرلارنىڭ يۇنان تەلەپپۇزىدا ئېيتىلىشى خالاس. يۇنان ئالىمى مارىسىلىنوس مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى ياشىغان. تارىخنامە ئاتلىق كىتابىدا شەرقتە سىرىسلەر ئېلى بار ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ. بۇ تاغلار بىر تۇتاش سوزۇلۇپ تەبىئىي توسۇقنى شەكىللەندۈرىدۇ. سىرىلىقلار شۇنىڭ ئىچىدە ياشايدۇ. ئۇلارنىڭ يېرى تەكشى كەڭتاش ۋە باي غەربتە سېستىيە بىلەن چېگرالىنىدۇ. شەرقىي بىلەن شىمالدىن ئىبارەت ئىككى تەرىپى چۆللۈك تاغلىرىنىڭ ئۈستى تەڭرى تاغلىرى بىلەن پامىر تاغلىرى كۈزدە تۇتۇلسا كېرەك. يىل بويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ. جەنۇبىي چېگراسى ھىندى ۋە گانگې دەرياسىغىچە بارىدۇ. تاغلىرىنىڭ ھەممىسى ئېگىز يوللىرى تىك قىيالىق ئەگرى. بۈگرى كېلىدۇ. تاغلارنىڭ ئارىسى تۈزلەڭلىك ئۇنىڭ تېرىتورىيىسى ئىچىدە ئۇيغۇرداس ۋە باۋتىس دەرياسىدىن ئىبارەت ئىككى دەريا ئاقىدۇ. سىرىسلەر تىنچ ياشايدۇ. ھەربىي قورال ياراق تۇتمايدۇ. زادى ئۇرۇش قىلمايدۇ. مۇلاھىم ياۋاش قوشنا دۆلەتلەرنى پاراكەندە قىلمايدۇ. ئىقلىمى مۆتىدىل ھاۋاسى ساپ پاكىز. ئاسماندا بۇلۇت كۆپ بولمايدۇ. قاتتىق بوران چىقمايدۇ. ئورمانلىق ئىنتايىن كۆپ. ئورمانلىقتا ماڭسا ئاسماننى كۆرگىلى بولمايدۇ. مارسىلىنوس يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ. سىرىسلىقلار ئاددىي ساددا ياشاشقا ئادەتلەنگەن. ئۇلار خالى جايدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇپ كۈن ئۆتكۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ. كىشىلەر بىلەن بېرىش كېلىش قىلىشنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ. چەت ئەللىكلەر چېگرادىكى دەريادىن ئۆتۈپ ئۇ يەرگە يىپەك ياكى باشقا مال ئالغىلى بارسا كۆزلىرى بىلەن بىر بىرىگە بېقىشىپلا باھاسىنى توختىتىدۇ. گەپلەشمەيدۇ. ئۇلارنىڭ يەر بايلىقى مول. باشقىلارغا ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ. يۇقىرىدا يۇنان ۋە رىم ئالىملىرىنىڭ خاتىرىلىرىدىن كەلتۈرگەن پاكىتلاردىن تۆۋەندىكى خۇلاسەنى چىقىرىش مۇمكىن.

مىلادىدىن ۱۰۰ يىل بۇرۇنقى ۋاقىتىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلار يۇنان ۋە رىم تارىم ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلار ئېلىنى يىپەك ئېلى سىرىسلەر ئېلى دەپ تونىغان.

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئورمانلىقىنىڭ تەبىئىي شارائىتى تاغلىرى دەريالىرى ئورمانلىرى چۆللىرى ئېقىلىمى ئۇنىڭغا چېگرالىنىدىغان دۆلەتلەر ھەققىدە ئاساسەن توغرا مەلۇمات بەرگەن.

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى ئەڭ قەدىمكى چاغلىرىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلارنىڭ تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك ماللىرىنى ئىستىمال قىلغانلىقىنى كۈچلۈك پاكىتلار ئارقىلىق ئېيتىق ۋە تەپسىلىي چۈشەندۈرگەن.

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئويمانلىقىدا ياشىغان خەلقنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى ئۇلارنى ئۆز نامى بىلەن «ئۇيغۇرداس» ئاتىغاندىن تاشقىرى ئۇلارنىڭ ئىرقى جەھەتتىن قايسى ئىرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنىمۇ ئىسپاتلاپ بەرگەن.

ئەگەر سىرىس ئېلى دەپ ئاتالغان تارىم ئويمانلىقىدا يىپەكچىلىك سانائىتى ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ مىلادىدىن نەچچە ئەسىر بۇرۇن تەرەققى قىلىمىغان بولسا «جاھاننىڭ مەر» مەر شەھرى دەپ ئاتالغان رىمدىكى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ يۇقىرى سۈپەتلىك يىپەك ماللارغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدىيالىمىغان بولاتتى.

ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چاغلاردا يىپەك توقۇمىچىلىقىدا يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار ئاز ئەمەس. ئىچكى ئۆلكىلەردىكى خەنزۇلار يىپەك توقۇمىچىلىقىدا ئۇيغۇرلارنىڭ توقۇمىچىلىقتىكى ئارتۇقچىلىقىدىن ئۆگەنگەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولىدۇ. يېقىنقى يىللاردا شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن «ئەسىردە ئىچكى ئۆلكىلەردە توقۇلغان يىپەك توقۇمىلار قېزىۋېلىندى» بۇنداق يىپەك توقۇمىلاردىكى «ئىسبەتەن كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات شۇ بولغانكى شۇ چاغلاردا تۈز يوللۇق كىمخاپلاردىن تاشقىرى يەنە قىيپاش گۈللۈك ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىلغان كىمخاپلارمۇ مەيدانغا كەلگەن ئارقاقتىن بۇ خىل گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىلا مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن شىنجاڭدىكى قېرىنداش مىللەتلەر يۇڭ توقۇمىچىلىق ھۈنەرىدە قوللانغان. ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونلىرى يىپەك توقۇمىچىلىقتا قوللانغان بۇ خىل توقۇش ئۇسۇلىنى كىمخاپلارنىڭ ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى «ئا» شىنجاڭدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك. مانا شۇ پاكىت قەدىمكى چاغلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ياكى يۇڭ توقۇمىچىلىقىدا بولسۇن يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

بۇنىڭدىن تاشقىرى مىلادىنىڭ «» يىللىرى شەرق مەلىكىسى پىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن شىنجاڭ رايونىدا يىپەك يوق ئىدى. دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدىغان مۇنداق بىر پاكىتىمۇ بار. يېقىنقى يىللاردا تۇرپان رايونىدا ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىك قېزىشلەر ئارقىلىق قېزىۋېلىنغان قول يازمىلار ئىچىدە «» مىلادىنىڭ «» يىلىدا پىلە قۇرۇتتىنى ۋە ئۆزىمە دەرىخىنى ئىجارىگە ئېلىش توغرىسىدا يېزىلغان ھۆججەت ئۇچرىدى. «يادىكارلىق» «بەت» مانا بۇ پاكىت يىپەك مەلىكىسى «شەرق مەلىكىسى» مىلادىنىڭ «» يىللىرى پىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدۇ. قەدىمكى چاغدا خوتەندىلا ئەمەس

ھەتتا تۇرپان رايونىدىمۇ يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغانىدى.

يۇقىرىدىكى پاكىتلاردىن چىقىرىلغان ئەڭ ئاساسلىق ۋە مۇھىم خۇلاسە ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى رىۋايىتىدىكى مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى جۇڭگودىن خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ بىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىدىن بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىق سانائىتى يوق ئىدى دېگەن يالغان رىۋايەتنىڭ ئۈزۈل كېسىل رەت قىلىنىشى خالاس.

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى قەدىمكى چاغلاردا جۇڭگودىن باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ياتلىق بولغان مەلىكىلەرنىڭ نىسبىتى جۇڭگونىڭ تارىخى بىلىنمىلىرىغا ئۇيسۇن خانلىرىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىلىرىنىڭ نىسبىتى جۇڭگو تارىخى بىلىنمىلىرىغا يېزىلغان ئەپسۇسكى مىلادىنىڭ ۱۰۰ ئەسىرىدە خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ نىسبىتى جۇڭگونىڭ تارىخى بىلىنمىلىرىدا ئۇچرىمايدۇ.

تارىخىي پاكىتلارنىڭ راستلىقىغا ھۆرمەت قىلىنىدىغان بولسا تارىخىي پاكىتلار بويىچە ئىسپاتلانمىغان رىۋايەتنىڭ يالغانلىقى ئېيتىراپ قىلىنسا خوتەنگە بىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنىڭ تامامەن يالغانلىقىنى ئېيتىراپ قىلماسلىققا ھېچقانداق بىلە سەۋەب يوق. ھونلارنىڭ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا بارىدىغان خەلقئارا قاتناش يولىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشى جۇڭگو بىلەن غەرب ئەللىرى ئارىسىدىكى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا توسقۇن بولغان. شۇنىڭ ئۈچۈن شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى جۇڭگوغا نىسبەتەن گاھ تاقىلىپ گاھ ئېچىلىپ تۇراتتى.

مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى ۋە مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى ئىران ئەلچىلىرى جۇڭگوغا كەلگەن بولسا مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى جۇڭگو ئەلچىسى گەن يىڭ بۇنى بەنچاۋ ئەۋەتكەن. ئىرانغا بارغان جۇڭگو بىلەن ئىران ئارىسىدا سودا مۇئامىلىسى توغرىسىدا بېتىم تۈزۈلگەن. تارىخى مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى رومالىق بىر سېھرىگەر دېڭىز يولى بىلەن ھىندىچىنىڭ كېلىپ بېرىمۇ ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن. مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى رومى ئېمپىراتورى ماركۇس ئاۋرىل مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلىدىن ۱۰۰ يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان. دېڭىز يولى ئارقىلىق جۇڭگوغا ئەلچى ئەۋەتكەن. رومى ئەلچىسى دېڭىزدىن ھىندىچىنىڭ چىقىپ ۋېيتنام ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن. ئەلچى جۇڭگو پادىشاھى خەن خۇئاندى مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلىدىن ۱۰۰ يىلىغىچە پادىشاھ بولغان. غا پىل چىشى كەركە مۇڭگۈزى ياقۇت قاتارلىق سوۋغاتلارنى ئېلىپ كەلگەن. يۇقىرىدىكى تارىخىي پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا ئىراننىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى يىپەك ئېلى دەپ ئاتىغان ئۇيغۇرلار بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتى بۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىدىن ۱۰۰ يىل بۇرۇن باشلانغان. دىن ئاز

دېگەندە ئۈچ ئەسىر مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن كېيىن باشلانغان رومالىقلارنىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى ئەگەر شۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن باشلانغان بولسا رومالىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتىدىن تەخمىنەن ۱۱۱۱ يىل كېيىن باشلانغان بىلە قۇرۇتتى ئۇرۇقىنىڭ ياۋرۇپاغا تارقىلىشى تەھرىر

قەدىمكى رىم ئېمپىرىيىسى دەۋرىدە مىلادىدىن بۇرۇن ۋە كېيىن يىپەكتىن توقۇلغان كىمخاپ شايبى تاۋار دۇردۇنلارنىڭ ياۋرۇپاغا ئاساسەن روماغا تارىم ئويمانلىقىدىكى يىپەك ئېلى سىرىسلەر ئېلىدىن بارغانلىقى ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى رىۋايىتىنىڭ يالغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئۆتتۈم تۈرك خاقانلىقى دەۋرىدە ئىچكى ۋە تاشقى خەلقئارا سودا ئىشلىرى ئەھۋالىنىڭ ئاساسى مەشغۇلاتلىرىدىن بىرى ئىدى بولۇپمۇ بۇ دەۋردە خەلقئارا سودا ناھايىتى كەڭ مىقياسىدا قانات يايدىغان ئىدى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇرپان خانلىقى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ئىكەن خانى كۈي ۋىنتاي غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ خاقانى تۇن يابغۇ خاقاننىڭ رۇقسىتىنى ئېلىپ جۇڭگودىن تاڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى لى يەن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە پادىشاھ بولغان گە ئەۋەتكەن سوۋغا سالاملىرى ئىچىدە شەرقىي رومادىن كەلتۈرۈلگەن كۈچۈكلەر قارا تۈلكە موينىسى قاتارلىق نەرسىلەر بار ئىدى شۇنىڭغا قارىغاندا تۈركلەر روما بىلەن قىلغان سودىلىرىدا رومانىڭ نەسىللىك ئىتلىرىنىمۇ ئېلىپ كەلگەن تۈرك خاقانلىرى دەۋرىدەمۇ بۇرۇنقى چاغلارغا ئوخشاشلا ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا ئېلىپ بېرىلىدىغان سودا ماللىرىدىن يىپەك رەختلەر دورا دەرەكلەر زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى تېرىدىن ئىشلەنگەن ماللار ئاساسى سالماقنى ئىگىلەيتتى

تۈركلەر يالغۇزلا ياۋرۇپا بىلەن سودا قىلىپ قالماستىن جۇڭگو بىلەنمۇ ناھايىتى كەڭ ھالدا سودا ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان تۈرك خانلىقى تەركىبىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ مۇھىم خانلىقلىرىدىن سەمەرقەنت خانلىقى بۇخارا خانلىقى قاتارلىق خانلىقلار مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە بولغان ۱۱۱۱ يىل ئىچىدە جۇڭگوغا توققۇز قېتىم سودا ئەلچىلىرى ئەۋەتكەن تۈرك خاقانلىقى تەركىبىگە كىرگەن خانلىقلار يېرىم مۇستەقىل ھالدا بولۇپ بەزى خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردىكى چوڭ ئىشلارنى قىلىشتا تۈرك خاقانىنىڭ رۇخسىتىنى ئالاتتى

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك تۈركلەر بىلەن ئىران ساسانىلار سۇلالىسى ئارىسىدا بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇشنىڭ يۈز بېرىشى خەلقئارا سودا يولىغا بولغان ھۆكۈمرانلىقنى تالىشىش ۋە خەلقئارا يىپەك سودىسىدىن كېلىدىغان پايدىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بولغان بۇ كۆرەشتە شەرقىي روما بىلەن ئىتتىپاقداشلىق مۇناسىۋىتىنى ئورناتقان تۈركلەر ئۈستۈن چىققان

ھەر يىلى دېگۈدەك نەچچە ئون مىليونلىغان رىم تىللاسىغا سىرىسلەر ئېلىدىن يىپەك ماللارنى سېتىپ ئېلىشقا خېلىدىن بېرى چىدىمىغان رىم ھۆكۈمرانلىرى ئېمپىراتورلىرى پىلىدىن يىپەك چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان كىمخاپ شايى تاۋار دوردۇن قاتارلىق يىپەك ماللارنى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقان ئىدى.

ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇ ئۆمىدلىرى تۈرك خانلىقى دەۋرىدە ئەمەلگە ئاشتى. بۇ توغرىدا يۇنان ئالىملىرى مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ: «ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى زوناراس» «تارىخنامە» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى: «بۇرۇن رومانلىقلار يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى بىلمەيتتى» يىپەكنى پىلە قۇرۇتىنىڭ قۇسىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى.

«ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى تىئوخانۇس ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقتىن پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنى قاچان نەدىن قانداق ھىلە بىلەن ئوغۇرلۇقچە شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىنىڭ مىلادىنىڭ يىلىدىن يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ئېمپىراتۇرى ئۇلۇغ پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ يىلىدىن يىلىغىچە ئېمپىراتۇر بولغان شەرقىي روماغا ئېلىپ بارغانلىقى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن شەرقىي رومانلىقلار پىلە قۇرۇتىنى بېقىپ يىپەك ماللارنى ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىدۇ» تىئوفانىس مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئېمپىراتۇر پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا ئىرانلىق مەلۇم بىر ئادەم شەرقىي روماغا پىلە بېقىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى ئۆگەتكەن» ئۇنىڭدىن بۇرۇن شەرقىي رومانلىقلار پىلە بېقىشنى بىلمەيتتى ھىلىقى ئىسمى نامەلۇم ئىرانلىق سىرىسلەر ئېلىدە يىپەك ئېلىدە ئۇزۇن تۇرغان ئۇ سىرىسلەر ئېلىدىن قايتىپ كېتىدىغان چاغدا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى يول ماڭغاندا ئىچى كاۋاك ھاسىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇن جايلاشتۇرغان ئاندىن كېيىن پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئاشۇنداق ئۇستىلىق بىلەن شەرقىي روماغا ئېلىپ كەلگەن بۇ ئىرانلىق باھار كېلىش بىلەنلا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئۆزىمە يوپۇرمىغىنىڭ ئۈستىگە قويغان بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پىلە قۇرۇتى يوپۇرماقنى يەپ چوڭ بولۇپ بىر جۈپ قانات چىقارغان ئۇچىدىغان بولغان رومانلىقلار پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىشنى ئۆگەنگەندىن كېيىن پوستىئان تۈركلەرگە كۈنىستاننىڭ ئۇستىلىقىغا ئىستانبۇلغا كەلگەن تۈرك ئەلچىلىرىگە ئاپتور رومانلىقلارنىڭ پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىش ئۇسۇلىنى كۆرسەتكەندە تۈركلەر ھاڭ تاڭ قېلىپ چۇچۇپ كەتكەن.

تۈركلەر بىلەن شەرقىي روما ئارىسىدىن سودىدا تۈركلەر ئارقىلىق شەرقىي روماغا ئېلىپ بېرىلىدىغان ماللارنىڭ ئىچىدە ئاساسى سالماقنى يىپەك توقۇلمىلىرى ئىگەللەيدىغانلىقى خوتەننى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر يىپەكچىلىكىنىڭ ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ دۇنياغا مەشھۇرلىقى پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ يىپەك مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت بويىچە مىلادىنىڭ يىلى جۇڭگودىن

خوتەنگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ يالغانلىقى بىلە قۇرۇتتى ئۇرۇقىنىڭ سىرىسلەر ئېلى
ئاساسەن خوتەن دىن شەرقىي رومغا ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىق راھىپ
تەرىپىدىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى ئوغۇرلۇقچە ئېلىپ بېرىلغانلىقى
توغرىسىدىكى پاكىتلارنى يۇقىرىدا بىر بىرلەپ سۆزلەپ ئۆتتۈم مېنىڭچە شۇ
پاكىتلار يىتەرلىك بولسا كېرەك

ئاخىرقى سۆز قەدىمكى چاغدىكى ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى
يالغۇزلا ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەر ئارىسىدا ئىقتىسادى جەھەتتە
قىممەتلىك تاۋارلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش رولىنى ئويناپلا قالماستىن بەلكى
مەدەنىيەت جەھەتتە ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەرنىڭ ئۆزئارا بىر
بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىتىپ شانلىق مەدەنىيەت يارىتىشىمۇ ناھايىتى
كۈچلۈك تۈرتكىلىك روللارنى ئوينىغان خەلقئارا سودا يولىدا سودا كارۋانلىرى
ئەلچىلەر سەيياھلار غەربتىن شەرققە شەرقىدىن غەربكە موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى
بەزىدە بولسا تاجاۋۇزچىلىق مەقسىتى بىلەن سەپەرۋەر قىلىنغان تۈمەنلىگەن
قوشۇنلارمۇ سودا ئەلچىسى ياكى ئاددى سودىگەر قىياپىتىگە كىرىۋالغان جاسۇسلارمۇ
قاتناپ تۇراتتى غەرب بىلەن شەرق ئوتتۇرا ئاسىيا ئارقىلىق توۋار ئالماشتۇرۇش
ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەندىن تاشقىرى مەخپىي ئاخبارات يىغىش ئىشلىرىنى
قىلاتتى باشتا ئېيتىپ ئۆتكۈنىمىزدەك مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى ئىسمى نامەلۇم
بىر ئىرانلىقنىڭ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى توغرىلاپ مەخپى
ھالدا شەرقىي رومغا يەتكۈزۈپ بېرىپ بىپەك ئىشلەپچىقىرىشىدا ھۆكۈم سۈرگەن
نەچچە مىڭ يىللىق سىرنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ تاشلىغان شۇ ئىرانلىق بىلە
قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرقىي رومغا يەتكۈزۈپ بېرىشتىن بۇرۇن شەرقىي روم
ئېمپىراتورى ئۇلۇغ پوستىئان مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە
ئېمپىراتور بولغان بىلەن شۇ مەسىلە توغرىسىدا سۆزلەشكەن پوستىئان ئەگەر
ئىرانلىق راھىپ بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى سىرىسلەر ئېلىدىن توغرىلاپ ئېلىپ
كېلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا ناھايىتى قىممەت باھالىق ئىنئام مۇكاپات بېرىدىغان
بولغان

ئېھتىمال ئىرانلىق راھىپ خىرىستىئان مۇرىدى بولغانلىقى پوستىئاندىن
ئالىدىغان قىممەت باھالىق ئىنئامغا قىزىققانلىقى ئۈچۈن سىرىسلەر ئېلىدىن
بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى توغرىلاپ شەرقىي رومغا يەتكۈزۈپ بەرگەن مانا مۇشۇ
ۋەقەدىن تەخمىنەن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى غەربنىڭ سۈزۈك
رەڭلىك شىشە ياساشىكى مەخپىي سىرىنى ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار
جۇڭگوغا بىلدۈرۈپ قويغان ئۇنىڭدىن بۇرۇن خەنزۇلار رەڭلىك شىشە ياساشنى
بىلمەيتتى ئۇلار رەڭلىك شىشەنى ناھايىتى يۇقىرى باھادا غەربتىن سۈرىيىدىن
سېتىپ ئېلىشقا مەجبۇر ئىدى شۇنىڭ ئۈچۈن خەنزۇلار ئۇزۇندىن بېرى رەڭلىك شىشە
ياساشنىڭ سىرىنى غەربتىن بىلىپ ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ كەلگەنىدى بۇنداق ئۇرۇش
مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ياۋچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەمەلگە ئاشتى

بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك تارىخى پاكىتلار مۇنداق ۋە شىمالى سۇلالىلەر تارىخى دىكى خانىرىگە ئاساسلانغاندا شىمالى ۋېي خانلىقى مىلادىنىڭ ۋېي بىلىدىن ۋېي بىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن نىڭ خانى تۇباتاۋنىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ ۋېي بىلىدىن ۋېي بىلىغىچە خان بولغان مىلادىنىڭ ۋېي بىلى ئۇنىڭ پايتەختىگە كەلگەن ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار تاغدىن دورا ئېلىپ كېلىپ ئۇنى ئېرىتىپ رەڭلىك شىشە ياسىغان بۇ كىشىلەر غەربىنىڭ رەڭلىك شىشىلىرىدىنمۇ پاقىراق چىرايلىق چىققان بۇنداق رەڭلىك شىشىنى كۆرگەنلەر ھەيران قېلىشىپ ئىلاھى شىشىلەر دىيىشكەن ئاق ھون سودىگەرلىرى رەڭلىك شىشە ياساشنى خەنزۇلارغا ئۆگەتكەن شۇنىڭدىن باشلاپ سۈرىيە يۇنانلىقلارنىڭ رەڭلىك شىشىنى مونوپولىيە قىلىۋېلىش ھوقۇقى پاقىلىتىپ كەتكەن قەدىمكى تارىخىي پاكىتلار بويىچە ھۆكۈم قىلغاندا بىرەر مىللەت ياكى خەلقنىڭ ئىجاد قىلغان بىر خىل تېخنىكىسى غەرب ئەللىرىدە پۈتۈنلەي قەتئى مەخپىي ئىدى شۇنىڭغا قارىغاندا تۇباتاۋ شىمالى ۋېي خاندانلىقىنىڭ پايتەختى داتۇڭغا كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى بىلىدىغانلىقىنى بىلىپ قالغان بولسا كېرەك ئەگەر ئەھۋال بىزنىڭ قىياسىمىزدىكىدەك بولىدىغان بولسا ئۇ چاغدا تۇباتاۋ ئاق ھون سودىگەرلىرىگە نىسبەتەن بېسىم كۈچ ئىشلىتىپ ئۇلارنى رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى ئۆگىتىشكە مەجبۇرلىغان ياكى ناھايىتى يۇقىرى باھالىق بەدەل بېرىشكە ۋەدە قىلىپ ئالىدىغان بولۇشى مۇمكىن يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىرانلىق راھىپ بىلەن ئاق ھون مىلادىنىڭ ۋېي بىلىدىن ۋېي بىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن سودىگەرلىرى ماددى مەدەنىيەت ئىچىدە ناھايىتى ئېسىل قىممەتلىك بولغان يىپەك بىلەن رەڭلىك شىشىنى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ سىرلىرىنى بىلمەيدىغانلارغا مەلۇم قىلىپ قويغان مەدەنىيەت ئوغرىلىرى جاسۇسلىرى بولسىمۇ مەلۇم نۇقتىدىن قارىغاندا ئۇلار شەرقىي روما بىلەن جۇڭگونىڭ ماددى مەدەنىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشتە ناھايىتى چوڭ رول ئوينىغان

خەنزۇلار ئۇيغۇرلاردىن ۋە ئۇيغۇرلار ئارقىلىق ماددى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتكە دائىر نۇرغۇن ئېسىل قىممەتلىك بايلىقلارغا ئىگە بولغان جاڭ چيەن مىلادىدىن ۋېي بىل بۇرۇن ئوتتۇرا ئاسىياغا ئىككىنچى قېتىم كېلىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن ئۈزۈم ۋە بىدە ئېلىپ كەتكەن ئۈزۈم بىلەن بىدە پادىشاھ خەنۇددىنىڭ ناھايىتى قەدىرلەپ ئېتىبار بېرىشكە ئېرىشكەن پادىشاھ ئوردىسىنىڭ ئەتراپىدا ئۈزۈملۈك باغلار بىدىلىكلەر پەيدا بولغان بولۇپمۇ بىدە ئاتىنىڭ ئاساسلىق يەم خەشەكلىرىدىن بىرى بولۇپ ئات بېقىشقا ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇراتتى شۇ چاغلاردا خەنۇددى ھونلار بىلەن بولىدىغان ئۇرۇشلاردا ئاتلىق قوشۇننىڭ ناھايىتى مۇھىملىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغان ئۇ جەڭ ئاتلىرىنى كۆپلەپ ئۆستۈرۈشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئىدى جاڭ چيەن ئوتتۇرا ئاسىيادىن قايتىشىدا ئۈزۈم بىلەن بىدىدىن باشقا يەنە زىغىر قارامۇچ پىياز تۇرۇپ قوغۇن تاۋۇز كاۋا قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇقىنىمۇ ئېلىپ كەتكەن شۇنىڭدىن باشلاپ ئاشۇ نەرسىلەر جۇڭگودا

تېرىلىشقا باشلىغان دەل شۇ چاغدا ياڭاق بىلەن ئانار كۆچىتىمۇ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن ئىچكىرىگە كەلتۈرۈلگەن خەنزۇلار مىلادىنىڭ ئەسىرىگىچە پاختىدىن رەخ ئىشلەپچىقىرىشنى بىلمەيتتى پەقەت ئەسىردىلا كېۋەز ئۇرۇقى چىگىت تۇرپاندىن ئىچكىرىگە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىنلا پاختا رەخت ئىشلەپچىقىرىش باشلانغان ئۇنىڭغىچە خەنزۇلار پاختا رەختلەرنى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ۋە باشقا مەملىكەتلەردىن ئېلىپ كېلەتتى قەدىمكى چاغلاردا قۇنقاۋ پىپا بالابار قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئىراندىن جۇڭگوغا كىرگەن بولسا داپ نەي سۇناي قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ئۇيغۇرلاردىن كىرگەن بولۇپمۇ سۈي سۇلالىسى ۋىيۋىي ۋىيۋىي تاڭ سۇلالىسى ۋىيۋىي ۋىيۋىي دەۋرىدە ئۇيغۇرلار جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ تەرەققىياتىغا ئۈچمەس تۆھپىلەرنى قوشقان مىلادىنىڭ ۋىيۋىي ۋىيۋىي كۆك تۈرك خانلىقىنىڭ بىكە مەلىكەلىرىدىن ئاسىنا بىكە شىمالى جۇ سۇلالىسى ۋىيۋىي ۋىيۋىي نىڭ خانى جۇشۇەندىغا ياتلىق قىلىنغاندا تۈرك خاقانلىقىنىڭ پايتەختى ئۇتۇ كۈندىن چاڭئەنگە شىئەنگە ئاسىنا بىكە بىلەن بىللە سۇ جاۋا ئاتلىق مەشھۇر مۇزىكا ئۇستازىمۇ كەلگەن ئۇ كۇچارلىق بولۇپ سۈي سۇلالىسى ۋاقىتىدا ۋىيۋىي ۋىيۋىي چاڭئەندە ئۇزۇن مۇددەت تۇرغان سۇجاۋا شۇ مەزگىلدە جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ بەكمۇ تۆۋەن نامراتلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ جۇڭگو مۇزىكىچىلىقىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش ئۇنىڭ سەنئىتىنى ناھايىتى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مۇكەممەل بولغان توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلغان ئۇلار تۆۋەندىكىچە

كۇچار مۇزىكىسى

قەشقەر مۇزىكىسى

بۇخارا مۇزىكىسى

سەمەرقەنت مۇزىكىسى

غەربىي لياۋ مۇزىكىسى

ھىندى مۇزىكىسى

كۈرىيە مۇزىكىسى

چىڭ مۇزىكىسى

لى خۇا مۇزىكىسى

بۇنىڭ ئىچىدە چىڭ مۇزىكىسى بىلەن لى خۇا مۇزىكىسى جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى مۇزىكىسى ئىدى بۇنىڭدىن باشقا يەتتە خىل مۇزىكىنىڭ ئىچىدىن ھىندى مۇزىكىسى بىلەن كۈرىيە مۇزىكىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا قالغان بەش خىل

مۇزىكا كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى

سۇجاۋا پىيىبا چېلىشقا ناھايىتى ئۇستا بولۇپ شۇ چاغدا جۇڭگودىن ئۇنىڭغا تەڭ كەلگەندەك بىرەر مۇزىكانت چىققان ئەمەس شۇڭا ئۇ مۇزىكا ئۇستازى دېگەن ھۆرمەتلىك نامغا ئىگە بولغان

جۇڭگو تاڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە سۇجاۋا يارىتىپ بەرگەن توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئاساسىدا يىلى يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلدى بۇلار تۆۋەندىكىچە كۇچار مۇزىكىسى قەشقەر مۇزىكىسى تۇرپان مۇزىكىسى غەربىي لياۋ مۇزىكىسى بۇخارا مۇزىكىسى سەمەرقەنت مۇزىكىسى كامبۇدزا مۇزىكىسى كورىيە مۇزىكىسى يەن مۇزىكىسى چىڭ شاڭ مۇزىكىسى مانا شۇ ئون يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئىچىدە ئالتە خىل مۇزىكا بۇنىڭغا تۇرپان مۇزىكىسى قوشۇلغان كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى بۇنىڭ ئىچىدىكى غەربىي لياۋ مۇزىكىسىمۇ مەلۇم دەرىجىدە خەنزۇ مۇزىكىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ھون مۇزىكىسى بولۇپ قەدىمكى ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى بۇنىڭدىن تاشقىرى كۇچار ئۇسۇلىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر ئۇسۇل سەنئىتىمۇ ئۇيغۇر مىللى ھەيكەلتاراشلىقى بىلەن رەسسامچىلىقنىڭ ئەنئەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرىنى ئاساس قىلغان بۇددا سەنئىتىمۇ ئاساسەن ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق خەنزۇلارنىڭ ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق سەنئىتىگىمۇ كۈچلۈك تەسىر قىلغان بۇنىڭغا دۇڭخۇاڭ مىڭ ئۆيىدىكى ھەيكەللەر تام سىزما رەسىملىرى ئىسپات بولىدۇ شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى

ئەسىرنىڭ باشلىرىدا خوتەنلىك ئۇيغۇر رەسسامى يۇچىيىزىڭ تاڭ سۇلالىسى پادىشاھى لى شىمىننىڭ تەكلىۋىگە بىنائەن شىئەنگە كېلىپ ساكيامۇننىڭ تىپىك سۈرىتىنى سىزىپ بەرگەن جۇڭگو رەسساملىرى بۇددا رەسسامچىلىقىدىكى رەسىم سىزىش سەنئىتىنى ۋە غەرب ئەللىرىدىكى كىشىلەرنىڭ رەسىمىنى سىزىش سەنئىتىنى ئۇنىڭدىن ئۆگەنگەن چۈنكى يۇچىيىزىڭ رەسسامچىلىقتا غەرب ئۇسلۇبىدىكى رەسسامچىلىقتا تەڭدىشى يوق رەسسام ئىدى جۇڭگونىڭ قەدىمكى چاغدىكى مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ پەلسەپە بىلەن ئەدەبىياتىنىڭ بېيىشى ۋە يۈكسۈلۈشىنى ئۇيغۇرلارنىڭ قوشقان ئۆچمەس تۆھپىسىدىن ئاجرىتىپ قاراش تولىمۇ بىمەنىلىك بولىدۇ بۇددا دىنى ئەڭ دەسلەپ جۇڭگوغا تارقىلىشتىن بۇرۇن ئۇيغۇرلار نارىسىدا يىلتىز تارتقان ئىدى ئۇيغۇرلار ئىچىدىن چىققان مەشھۇر بۇددىست راھىيلار ئەسىردىن باشلاپ بۇددا دىنىنى جۇڭگوغا تونۇشتۇرۇشقا كىرىشكەن بۇنىڭغا كۇچارلىق ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسۇپ ۋە مەشھۇر تەرجىمان شائىر كوماراجىۋانى مىسال كەلتۈرۈش يېتەرلىك كوماراجىۋا مىلادىنىڭ يىلى تۇغۇلۇپ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن كىچىك ۋاقتىدا دادىسىغا ئەگىشىپ ھىندىستانغا بارغان ئۇ ھىندىستاندا كۆپ يىللار تۇرۇپ بۇددىزىم ئەقىدىلىرىنى ئىرىشىپ ئۆگەنگەن شۇ چاغلاردا بۇددىزىم ئەلىماتىدا ماخىيانا ۋە خىنپايانا دەپ ئاتىلىدىغان چوڭ ئىككى مەزھەپ ئىككى ئېقىم بار

ئىدى كوماراجىۋا بۇ ئىككى چوڭ مەزھەپ ئىچىدىن خىنپايانا مەزھىپىنى قوبۇل قىلغان. ئۇ ھىندىستاندىن قايتىپ كېلىۋاتقان چاغدا قەشقەردە شورى ئاساما ئاتلىق بۇددا راھىپىغا يولۇققان ۋە ئۇنىڭدىن ماخىيانا مەزھىپىنى ئۆگىتىپ بۇرۇن قوبۇل قىلغان خىنپايانا مەزھىپىدىن ۋاز كەچكەن. كوماراجىۋا قەشقەردىن ئۆتۈپ ئاقسۇغا كەلگەندە ئاجايىپ بىر راھىپقا يولۇققان. ئۇ راھىپ ئۆزىنى دۇنيادا تەڭداشسىز راھىپ ھېسابلاپ ھەمىشە ماختىتىپ. ئەگەر بۇددا ئەقىدىلىرى بويىچە بىرەر كىشى مەن بىلەن مۇنازىرىلىشىپ مېنى يېڭىدىغان بولسا ئۇنداق كىشىگە بېشىمنى كېسىپ بېرىمەن. دەيدىكەن. كوماراجىۋا شۇ راھىپ بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ئۇنى يېڭىپ قويىدۇ. بۇ ۋەقە غەربتىكى بۇددا دۇنياسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ. كوماراجىۋانىڭ داڭقى غەرب ئەللىرىگە تارقىلىدۇ. بۇ ۋەقەدىن كۇچار خانى ناھايىتى چوڭ پەخىرلىنىش ھېس قىلىپ كوماراجىۋانىڭ ئالدىغا ئاقسۇغا كېلىپ ئۇنى ئىززەت ھۆرمەت بىلەن كۇچارغا ئېلىپ كېتىدۇ. كوماراجىۋانى كۇچار دۆلىتىنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ جاكاللايدۇ. تارىختىن خەۋرى بار كىشىلەرگە مەلۇم بولغاندەك كوماراجىۋا مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى ھازىرقى گەنسۇنىڭ ئوۋىيىغا كەلگەن. ئۇ شۇ جايدا ۱۱۱۱-يىلى تۇرغان. كوماراجىۋا شۇ مەزگىلدە خەنزۇ يېزىقىنى ئىلىنى. پۇختا مۇكەممەل چوڭقۇر ئۆگەنگەن. شۇ چاغدىكى جۇڭگو تارىخىدا ئىككى چىن سۇلالىسى بىلەن شىمالى ۋە جەنۇبى سۇلالىلەر دەۋرى دەپ ئاتالغان ناھايىتى قالايمىقان ئاساسەن ئۇرۇش قالايمىقانچىلىقى بىر دەۋر ئىدى. جۇڭگودىكى بەزى خانلىقلارنىڭ ئالىي ھۆكۈمرانلىرى بۇددا دىنىنىڭ نادان ساددا خەلقلەرنى ئاسانلا ئالداپ كېتەلەيدىغان پاسسىپ ئىدىيىسىدىن پايدىلىنىپ خەلقنى بىخۇتلاشتۇرۇپ ئۆزلىرىگە قارشى چىقمايدىغان يۇۋاش پۇقرالارغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ھىچنەرسىگە قارىماي بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ بۇددا دىنىنى تەشەببۇس قىلىۋاتقان ئىدى. بۇددا دىنىغا كۈچلۈك تەرىپدار بولغان كېيىنكى چىن خانلىقى ۱۱۱۱-يىلىنىڭ خانى ياۋشىيىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە خان بولغان. مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى كوماراجىۋانى تەكلىپ قىلىپ شىئەنگە ئېلىپ كەلگەن ۋە ئۇنى دۆلەتنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ جاكاللىغان. ياۋشىيىننىڭ يارىتىپ بەرگەن كەڭ ئىمكانىيىتىدىن پايدىلانغان كوماراجىۋا شىئەندىكى مەشھۇر بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنىڭ بىرىدە ۱۱۱۱-شاگىرتقا بۇددا ئەقىدىلىرىدىن دەرس بەرگەن. ياۋشىيىن دائىم ئىبادەتخانىغا بېرىپ ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلىغان. كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن بىرقانچىسى دانىشمەن ئەۋلىيا دېگەن نامغا ئىگە بولغان. كوماراجىۋا شىئەندە بۇددا ئەقىدىلىرىدىن دەرس ئۆتكەندىن تاشقىرى بۇددا نامىلاردىن ۱۱۱۱-جىلىدلىق ۱۱۱۱-پارچە كىتابنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان. بۇنىڭدىن باشقا بەدىئىيلىكى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان بۇددا رىۋايەتلىرىدىن ناھايىتى نۇرغۇن ئەسەرلەرنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان. ئۇنىڭ قولىدىن چىققان تەرجىمە ئەسەرلەرنىڭ تىلى بەكمۇ راۋان مەزمۇنى چوڭقۇر بولسىمۇ چۈشىنىشلىك بولغان. كوماراجىۋانىڭ دىن پەلسەپە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى پائالىيىتى جۇڭگو بۇددىزىم

پەلسەپىسىنىڭ ۋە ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا ناھايىتى كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەن ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسوپ داڭلىق تەرجىمان تالانتلىق شائىر دېگەن نامغا ئىگە بولغان ۋە خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا قەدىمكى چاغدىن تارتىپ ۋە ئەسىرگىچە ۋە ئۇلۇغ ساياھەتچى ماگېلان غەرب بىلەن شەرق ۋە شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى دېڭىز ئوكيان يولىنى ئاچقۇچى ۋە ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى ۋە ئاتالمىش يىپەك يولى ۋە يالغۇزلا غەرب بىلەن شەرق ئەللىرى ئارا سودا ئارقىلىق ئىقتىساد ئالماشتۇرۇش يولى بولۇپلا قالماستىن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق شەرق ئەللىرى بىلەن غەرب ئەللىرىنىڭ قەدىمكى ئەنئەنىۋى مىللى مەدەنىيىتى ئاساسىدا شانلىق يۈكسەك مەدەنىيەت يارىتىشىدا ئالتۇن كۆۋرۈكلۈك رول ئوينىغان ۋە بولۇپمۇ بۇ ئۇلۇغ تارىخىي مۇجىزىدە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقى ئاساسى ۋە تونۇشتۇرۇش جەھەتتە رولىنى ئوينىغان ۋە

ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقى ئۆز تارىخىنىڭ ئۇزاق داۋام قىلغان قەدىمكى باسقۇچلىرىدا ئىران ئەھمانلار سۇلالىسى ۋە مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە گىرىك باكتىرىيە پادىشاھلىقى ۋە مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە ياۋچىلار دۆلىتى بولغان توخارىستان ۋە مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە كوشات ئېمپىرىيىسى ۋە مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ ۋە يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە ئاق ھون ئېمپىرىيىسى ۋە مىلادىنىڭ ۋە يىلىدىن ۋە يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ قەدىمكى چاغدىكى شانلىق مەدەنىيىتىنى يارىتىشىدا قاتناشقان بولسا تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى ۋە ۋە ناھايىتى يۈكسەك مەدەنىيەتنى ياراتقۇچىلار قاتارىدىن ئۈستۈن ئورۇن ئالغان ئىدى ۋە